

AALBORG UNIVERSITET
KØBENHAVN

Aalborg Universitet København
A. C. Meyers Vænge 15
2450 København SV
Danmark

Studiesekretær: Silpa Stella Rondón Pinto
Telefon: 9940 2285
Mail: ssp@sbi.aau.dk

Studenterrapport

Uddannelse: By, Bolig og Bosætning

Semester: 10. semester

Titel på projekt:

Til Symfoni på Refshaleøen – Et
Casestudie af Midlertidig Anvendelse på
Refshaleøen

Projektperiode:

01-02-2017 – 07-08-2017

Vejleder:

Marie Stender

Studerende:

Kasper Skødt Mortensen

Resume:

This thesis examines temporary use as a planning instrument in the geographical context of Copenhagen. The concept of the tool has been changing for the last few decades and has arisen as a sustainable way of reintegrating old industrial areas into new neighborhoods that fulfill the needs of modern urban dwellers.

I want to emphasize the change and transformation that temporary use has undergone the last couple decades through six qualitative interviews with city planners, architects, politicians, landowners and creative and innovative actors.

From the interaction between my empirical basis and the thesis' adopted theoretical framework, I want to stress that the temporary use has obtained political and corporate forms. These new forms mean more severe activities with higher economical investments and a shift in the field of actors.

I show this through the case of Refshaleøen where I highlight the established temporary use. I view the established temporary use by focusing on a yet-to-be-integrated mobile housing project. Still the project shed light on the form of placemaking and the values they want to transmit to place and places.

I conclude that because of a stretch in time-space continuum and commodification of temporary use, there must be a consideration about how we distinguish temporary uses. Therefore, I propose the concept of *orchestrated chaos*, which define the type of placemaking and planning on Refshaleøen. I want to argue on the basis of the concept, that original temporary uses were driven by the thought of community and activity, while the temporary uses in the planning of orchestrated chaos, is with a different intent. Namely, the ambition to reintegrate the area by a manifold of narratives.

Antal normalsider: 62

Vedlagt kvittering fra Digital Eksamen

Afleveringsdato: 07-08-2017

Indhold

Indledning.....	3
Rammefortælling.....	4
Beskrivelse af case.....	7
Den Københavnske Kontekst.....	7
Teori.....	13
Hen imod midlertidig anvendelse	13
Stedsskabelse	18
Midlertidighedsbegrebet.....	20
Brandscape	22
Opsamling samt diskussion og elaborering af begreber	24
Metode	26
Introduktion.....	26
Casestudiet	27
Indsamling af empiri	27
Interviewformen.....	27
Præsentation af feltet	28
Kriterier for informantudvælgelse.....	28
Præsentation af informanter.....	29
Interviewguide.....	30
Analyse	32
Analysens design	32
Midlertidig anvendelse i København	33
Opsamling.....	42
Stedsskabelse i lyset af midlertidig anvendelse og mobile boliger	43
Stedsskabelse gennem aktiviteter.....	46
En ny typologi?	48
Opsamling.....	52
Diskussion.....	53
Konklusion	56
Perspektivering.....	58
Abstract	60
At The Symphony on Refshaleøen – A Case Study of Temporary Use on Refshaleøen	60
Litteraturliste:.....	62

En stor tak skal lyde til de medvirkende, som har deltaget i interviews til undersøgelsen. Jeg er taknemmelig for, at i har taget jer tid til at snakke med mig.

Specialets forfatter:

Kasper Skødt Mortensen

Studerende på Aalborg Universitet ved uddannelsen By, Bolig og Bosætning. BA i Sociologi fra Aalborg Universitet

Indledning

Grundlæggende for denne undersøgelse er en tanke om, at det midlertidige landskab bliver mere dominerende i oplevelsesøkonomiens storby. Midlertidig anvendelse er som sådan ikke noget nyt fænomen og har eksisteret så længe mennesket har, hvor eksempelvis nomader har indtaget områder til midlertidig beboelse. Fænomenet har dog i de seneste årtier vokset som et redskab i en bymæssig forstand, hvor at kulturelle og kreative aktiviteter udspringer. I lyset af globalisering, finanskriser, klimaforandringer og en stigende urbanisering bliver midlertidig anvendelse af aktører i by feltet opfattet som et friskt afbræk i forhold til langsigtet planlægning og master plans. Redskabet opererer typisk med et mind-set, der er domineret af bæredygtig og miljøvenlig tænkning, samtidig med, at det også bliver opfattet som et socialt integrerende og inddragende redskab. Siden de første byrumspionerer satte fokus på midlertidig anvendelse i Berlins 90'ere har begrebet oplevet en transformation, der har betydet, at større investeringer infiltrerer, samt at multinationale virksomheder bruger midlertidig anvendelse som first-movers, for derefter selv at bosætte sig i området. I akademisk litteratur er byrumsforskere begyndt at rette fokus mod dette og argumenterer for, at der er sket en vareliggørelse og kommodificering af begrebet, hvilket får konsekvenser for byrumspionere, brugere og indhold (Colomb 2012; Ziehl & Oswald 2012)

I denne undersøgelse vil jeg sætte fokus på midlertidig anvendelse som et led i stedsskabelse processer, samt hvad begrebet betyder for de foranderlige bystrukturer. Det faste industrisamfund er byttet ud med den flydende oplevelsesøkonomi, hvor det handler om at stimulere tankeproduktionen, sanserne og det flygtige fællesskab. Idéen om det midlertidige står netop nu, i København, overfor en snarlig integration af den mobile bolig, i form af containerboliger, på initiativerne af CPH Village og Urban Rigger. Dette skaber en nyere form for midlertidig anvendelse, hvilket også har en betydning for stedsskabelsen på steder som Refshaleøen, som er casen for dette studie.

Jeg undersøger i opgaven den midlertidige anvendelse ud fra den eksisterende litteratur på områder, hvor jeg inddrager byrumsforskere fra Danmark og Tyskland. Yderligere ønsker jeg at undersøge midlertidig anvendelse ud fra et perspektiv om vareliggørelse og gentrificeringsprocesser, samt hvad dette betyder for områdets struktur og sociale sammensætning.

Rammefortælling

København by står overfor forandring. Det har den altid gjort, fordi behov, værdier og strukturer forandres, og byen må derfor følge med. Storbyen er altid i en proces, hvor der nedlægges, bygges, omlægges og planlægges. I København har man set det i form af saneringer af de indre bydele, som Indre By, Nørrebro og Vesterbro. Selvom der var noget industri, så var disse områder primært udgjort af boliger og let industri. De mest industritunge områder har været placeret i Københavns havneområder, og det er også de mest dominerende industriområder som har stået overfor og er i gang med byudvikling i de seneste årtier i København. Eksempler på dette er Refshaleøen, Islands Brygge, Carlsberg Byen, Sydhavn, Ørestad og Nordhavn, som har igangværende udvikling, afventer udvikling eller er udviklet. I Sydhavn springer Tegnholmen, Havneholmen og Sluseholmen i øjnene som allerede nye udviklet byområder, der er integreret i københavnernes bevidsthed. Nordhavnen, Ørestad og Carlsberg Byen er områder, der befinder sig i en igangværende byudvikling, hvor at virksomheder, uddannelsesinstitutioner og mennesker er begyndt at indtage områderne. I mellemtiden har områderne dog været fyldt med ubenyttede arealer både indendørs i gamle industribygninger, men også store udendørs arealer. Tidligere har områderne været betinget af eksistensen af industri på området, og derfor er områderne i takt med afindustrialisering forsvundet fra folks bevidsthed. Dette sammenknyttet med en utilstrækkelig infrastruktur, som i nogle tilfælde, først virkelig opgraderes med indvielsen af den nye metroring, har betydet, at adgangen til områderne har været svært tilgængelige. For at åbne op for områderne og vende dem fra ekskluderende til inkluderende områder, har man, især i de tre ovenstående områder, taget fat om nye redskaber. Et redskab, som synes mere og mere anvendt, er midlertidig anvendelse. Et fænomen, som accelereret i Berlins 90'ere. Byen havde i årene efter murens fald et problem med at genfinde eller skabe en identitet, hvilket betød, at byen stod på randen af økonomisk konkurs i starten af årtusindskiftet. Samtidig med den politiske og formelle byudvikling i 90'erne, havde græsrodsbevægelser taget byens ubrugte udendørs og indendørs arealer i brug. Det foregik ofte uden autorisation, og derfor blev disse områder brugt til blandt andet techno fester og af ungdommens subkulturer samt anarkistiske bevægelser uden opsyn. Men også udendørs aktiviteter og opholdssteder som strandbarer, markeder og urbane haver blev skabt. Tilstræbelsen efter at blive en økonomisk stormagt mislykkedes, og i den efterfølgende ambition om at blive eksponeret som kreativ by så man et potentiale i den midlertidige anvendelse (Colomb 2012).

Midlertidige steder kan derfor siges at have været synonym med sociale bevægelser og en undergrunds mentalitet, som har afværget eller gået udenom offentlig og formel påvirkning og indblanding. Midlertidigt rum og midlertidig anvendelses renommé som redskab i byplanlægning var oftest associeret med " *crisis, lack of vision and chaos*" (UCS 2003:4). Men efter genfødslen af mange af Berlins

områder, der skete som et resultat af en bottom-up præget tilgang, blev midlertidig anvendelse, også et anerkendt redskab i den mere formelle del af byplanlægnings-regi. Mange af de områder, hvor midlertidig anvendelse fandt sted, blev derfor markedsført af Berlin og har også tiltrukket store multinationale virksomheder til (Colomb 2012:141). Nogle af de samme tendenser er man begyndt, at kunne se i Danmark, hvor at et område som Refshaleøen åbent inviterer virksomheder og kreative aktører til øen (Refshaleøen Lokalplan 2015).

I den igangværende byudvikling af Carlsberg Byen, Nordhavnen og Ørestad har man set lignende tilgange. Man har skabt midlertidige aktiviteter i Carlsberg Byen ved at restaurere et udvalg af gamle industribygninger og udleje dem billigt til kreative aktører (Carlsberg Byens Lokalplan 2016; Frisk, Louile & Frisk 2014:188). I Nordhavn har man lavet kajakklubber og 'urban gardening', og i Ørestad har man etableret plug'n'play, der er et midlertidigt idrætsanlæg. Steder som det globale madmekka på Papirøen og La Banchina på Refshaleøen tillokkes også mange mennesker fra nær og fjern. Der er ingen tvivl om, at midlertidig anvendelse har vundet indpas i den Københavnske byplanlægning igennem det seneste årti. Men man har stadig oplevet uheldige episoder med midlertidig anvendelse, som har ført til konflikter mellem brugere og autoriteter. Et ældre eksempel er Christiania, der har været til politisk debat i mange årtier, og et nyere eksempel er Ungdomshuset på Jagtvej 69, hvor man i 00'erne oplevede store konflikter mellem brugere og autoriteter. Mens de forrige eksempler oftest er dannet i tæt samarbejde med kommunen, er Christiania og Ungdomshuset blev dannet på samme vis som de midlertidige anvendelser, man typisk så i Berlins 90'ere. Både Christiania og Ungdomshuset har naturligvis eksisteret i længere tid, men har også været både et skræmme- og pragteksempel på, hvad en mere uautoriseret midlertidig anvendelse kan.

Det er i spændingsfeltet mellem midlertidige anvendelser på et formaliseret plan og den mere ukontrollerede, selvdyrkede midlertidige anvendelse, at min interesse udspringer. I det kommende afsnit vil det fremgå, at jeg er særligt interesseret i Refshaleøen, hvilket også er årsag til, at min problemformulering er geografisk afgrænset. I undersøgelsen vil jeg dog ikke afholde mig fra de andre områder da de også har en vigtig rolle i forhold til, at belyse Refshaleøen som et unikt område i brugen af midlertidig anvendelse. Årsagen til dette, er at jeg er interesseret i midlertidig anvendelses udvikling og dens ibrugtagelse på Refshaleøen, og hvordan den er et elementært redskab i genintegreringen af Refshaleøen som område i København. På baggrund af dette har jeg udformet følgende problemformulering:

Hvordan bruges midlertidig anvendelse som redskab på Refshaleøen, og hvad har det af betydning for stedsskabelsen?

Jeg vil nu i afsnittet "Den Københavnske Kontekst", præsentere dette projekts genstandsfelt, hvor jeg vil præcisere brugen af midlertidig anvendelse som redskab i København og på Refshaleøen, samt introducere virksomheder som særligt opererer under dette redskab.

Beskrivelse af case

Den Københavnske Kontekst

Midlertidig anvendelse er et redskab, som efterhånden er blevet inkorporeret i den politisk værktøjskasse. Dette ses eksemplificeret flere steder rundt omkring i byen, hvor byområder eksperimenterer med forskellige midlertidige projekter, blandt andet i nogle af eksemplerne som er beskrevet i ovenstående afsnit. I slutningen af sidste årti og begyndelsen af nuværende begyndte Københavns Kommune at formalisere og anvende midlertidig brug som et strategisk redskab. Ønsket om at forbedre midlertidig anvendelse blev tydeliggjort i rapporterne *Metronom for Mennesker og Kulturstrategi 2009-2011*, som henholdsvis blev udarbejdet af Teknik- og Miljøforvaltningen og Kultur- og fritidsforvaltningen. I forlængelse af disse to rapporter er der udarbejdet en anden rapport af Teknik- og Miljø, Kultur- og Fritids- samt Økonomiforvaltningen, der specifikt omhandler en politisering af midlertidig anvendelse. *Mulighed for midlertidig anvendelse (2009)*, som publikationen hedder, er en evaluering af nogle af de midlertidige projekter, som har været i Danmark. Derudover perspektiveres der i rapporten til Tyskland, hvor der drages paralleller mellem dansk og tysk brug af midlertidig anvendelse. Yderligere er formålet med rapporten at optimere midlertidig anvendelse som redskab og strategi inden for byplanlægning i Københavns Kommune. I rapporten defineres tidshorizonten i midlertidig anvendelse gennem en tredeling, hvor opdelingen er kort, lang og tilbagevendende midlertidig anvendelse (Teknik – og Miljø 2009:5). Den lange midlertidige anvendelse beskrives i rapporten som værende den, der har den største og mest betydningsfulde effekt på et områdes udvikling.

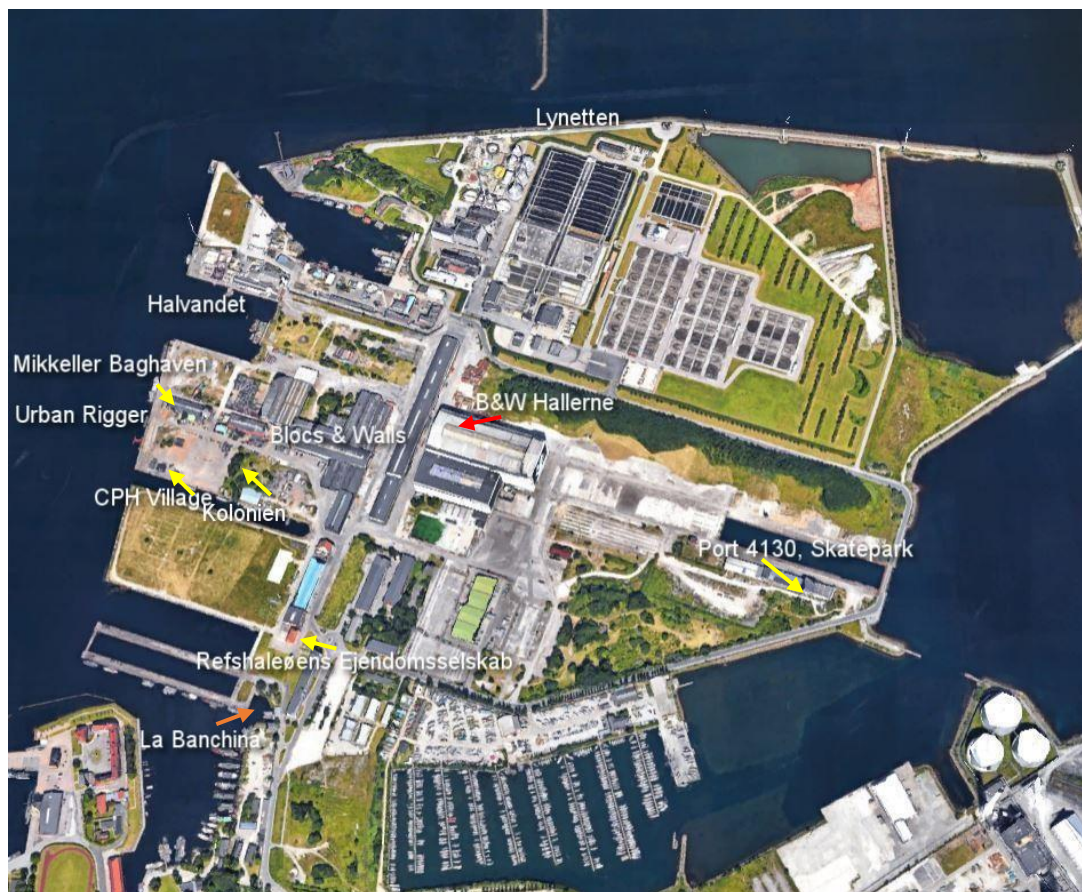
I denne opgave beskæftiger jeg mig med midlertidig anvendelse i en bred forstand, men har fokus på CPH Village som arbejder med midlertidig beboelse, hvilket betyder, at den længerevarende midlertidige anvendelse får et større fokus. Dette kommer til udtryk både i form af beboelse, men også at det er krav fra iværksætternes side, at boligerne skal kunne ligge der i 10 år. Jeg har dog ikke noget afgrænset forhold til midlertidig anvendelse og anskuer det i en helhed, da det indeholder en interessant tidsmæssig diskussion ift. permanent og midlertidighed. I forhold til at integrere redskabet og anvende det som et nyt redskab i byplanlægning, gøres det klart i rapporten, at byplanlægning må omfavne og understøtte alternative aktører og iværksættere. Det er dem, som besidder kreativiteten og engagementet til at omsætte de tomme områders potentiale og transformere de 'glemte' og forfaldne byområder til revitaliseret og opløstrende byområder. Endvidere beskrives det her, at dette muliggør og udfordrer developere, investorer, grundejere og kommunen. Ifølge rapporten giver dette mulighed for at skabe bæredygtig planlægning, mens at områderne endnu er i et afventende stadie eller

har en igangværende byudvikling, da Københavns byrumspionere kan eksperimentere uden den store risiko (Ibid.:9).

Rammerne for genstandsfeltet i undersøgelsen er rent geografisk København, hvor at jeg dog tager udgangspunkt i mobile boliger og midlertidige steder. Det betyder, at det mere specifikt bliver afgrænset til steder, hvor midlertidige steder er lokaliseret, og hvor potentialet for beliggenheden af de mobile boliger er. Midlertidige steder er, som det kan antydes fra ovenstående læsning, ofte steder som indgår i byens planer, men som endnu ikke er udviklet. Stederne har ofte været brugt til andre formål og har været inaktive i en længere periode. Oftest er det tidligere industrielle havneområder, som i Københavns tilfælde, men i andre europæiske storbyer er det også karakteriseret ved at være gamle industriområder. I Københavns eksempel har industrien typisk været placeret i havneområderne, hvor nogle af områder allerede er blevet transformeret, så befinder Refshaleøen sig nu i et stadie, hvor der stadig er noget produktion, men meget af den gamle aktivitet er flyttet eller lukket og hvor den største industrivirksomhed B&W lukkede i 1996. Jeg har derfor valgt at fokusere på Refshaleøen, da det nuværende stadie opfylder kriteriet for midlertidig anvendelse og derudover i stor grad har åbne arme overfor midlertidige aktører og aktiviteter, hvilket jeg vil komme nærmere ind på i det nedenstående.

Et andet område, som benytter midlertidig anvendelse er Nordhavn. I lokalplanerne for Nordhavn står det, at en byudvikling vil ske, og på lang sigt håber man på at fylde Nordhavn med 40.000 arbejdspladser og ligeså mange beboende. I Århusgadekvarteret på Nordhavn er man allerede godt i gang med at bygge boliger, og mennesker er også flyttet ind i området. Samtidig er supermarkeder, restauranter og special butikker begyndt at blive integreret i området, og nogle af disse formodes at åbne i løbet af 2017/18. Området er derfor allerede ved at være etableret som område med forskellige permanente erhverv og boliger. Dette er en af årsagerne til, at har jeg valgt at indsnævre mig til hovedsageligt at fokusere på Refshaleøen i dette projekt. Årsagen er, at selvom der eksisterer og bruges midlertidig anvendelse, så sker det i meget højere grad på Refshaleøen, hvilket også indgår som et dominerende indslag i Refshaleøens lokalplan og ikke så meget i Nordhavns lokalplan. Med det sagt vil Nordhavn ligesom den resterende del af København indgå som et referencepunkt til Refshaleøen.

Jeg vil nu præsentere Refshaleøen og beskrive hvilken aktiviteter og aktører der opererer i området.

Kort 1 - Kort over Refshaleøen (Udklip fra Google Maps)

Refshaleøen

Refshaleøen er et centralt område i projektet, og derfor vil jeg foretage en kort oversigt og introduktion af området. På det ovenstående kort ses et kort over Refshaleøen, hvor et udpluk af de projekter, aktiviteter og restauranter, som området indeholder er præsenteret. Et projekt er særligt centralt, da CPH Village har en stor rolle i undersøgelsen, men derudover har jeg også interviewet Jane Ostermann, som har startet projektet Kolonien. En yderligere introduktion af hende og hendes projekt vil derfor forekomme i et senere afsnit, mens jeg præsenterer CPH Village efter beskrivelsen af Refshaleøen.

Refshaleøen er bestående af et væld af mangfoldige aktiviteter og indeholder både restaurant/café tilbud, sportslige aktiviteter, innovative projekter og arrangementer i form af koncerter og festivaler. I lokalplanerne for Refshaleøen skrives det blandt andet, at man kan gå på galleri, koncert, spise gourmetmad, samtidig med at der skabes rum for det innovative klientel. Der er således plads til de mere skæve og nyskabende projekter. I lokalplanerne fremgår det også, at der ligefrem bygges rumrakter. I lokalplanerne for Refshaleøen står der, at man ønsker at *"igangsætte en byudvikling af ejendommen og ønsker i den forbindelse at benytte midlertidige anvendelser, som en strategi for en langsigtet udvikling af ejendommen ved at åbne området op for københavnere og tilføre området nyt liv*

og identitet" (Refshaleøen Lokalplan 2015:7). Denne plan bakkes op om et ønske om bæredygtighed, kreativitet, autenticitet og mangfoldighed, som midlertidig anvendelse skal bidrage til og understøtte. Videre skrives det, at "Refshaleøen kan enten ses som et industriområde i forfald eller som et spændende område med midlertidighed som permanent indslag" (Lokalplan Refshaleøen 2015:23). At grundejerne for Refshaleøen åbent inviterer projekter med midlertidighedstanken i sig, har eksisteret i en årrække, og derfor er der allerede nu mange spændende og diverse aktiviteter, som optager området. Nogle af dem har jeg som nævnt udplukket på det ovenstående kort, men årligt tilbagevendende festivaler og arrangementer er også hyppige aktiviteter på Refshaleøen. For eksempel har man Distortion, COPENHELL og Move Copenhagen som årlige tilbagevendende events. De forsøger også at være medaktive i skabelsen af området, og på Copenhagen Hells hjemmeside bliver man blandt andet præsenteret for sammenkoblingen mellem Refshaleøens historik og identitet og festivalens identitet. På hjemmesiden står der følgende med overskriften *Festival-DNA: En historie om metal*:

COPENHELL afholdes hvert år på det gamle B&W-værft på Refshaleøen i København, hvor man i over hundrede år fremstillede skibe og kraftige dieselmotorer. De monumentale haller rejser sig stadig faretruende over pladsen af ubrydeligt beton, og hærgede jernbanespor ud til dokken vidner om de kolossale metalmonstre, der frem til 1996 blev bygget af en arbejdsstyrke på 8.000 mand. I dag er det en anden slags metal, der smedes på Refshaleøen og COPENHELL. Det er stadig helvedes hedt, tonstungt og uregerligt som en supertanker i havsnød, og ligesom dengang bliver pladsen også nu bragt til live af ild, lyd-infernoer og lidenskaben fra flere tusind dedikerede metaltilhængere. (COPENHELLS hjemmeside)

Referencerne til det gamle Refshaleøen og historien bliver her taget med som en kraftig inspiration til definitionen af festivalens identitet. Men Refshaleøen besidder ikke kun denne rå industrielle historie, men også natur og renseanlægget Lynetten, der også har en restaurant opkaldt efter sig i området. Det virker derfor til, at Refshaleøen består af et væld af historie, der fortælles forskelligt og bruges til forskellige formål af de mange aktører. Refshaleøens Ejendomsselskab byder samtidig disse fortællinger et kærkomment velkommen ved en indbydelse til de mange kreative og innovative aktører. Fortællingerne og sammenblandingen af aktiviteter for en vigtig betydning for undersøgelsen af analysen, og derfor vil flere af de midlertidige aktiviteter præsenteres løbende i undersøgelsen.

Jeg vil nu præsentere CPH Village, der er en virksomhed, som også er placeret på Refshaleøen. CPH Village har som medskaber af en nyere form for midlertidig anvendelse en vigtig rolle for undersøgelsen.

CPH Village

CPH Village er en virksomhed, der har et mål om at skabe 2.500 containerstudieboliger i København og globalt inden 2020. Den første containerbolig, som er en prototype, blev lanceret i 2015. Efterfølgende er der bygget endnu en prototype, da den første var for dyr i omkostning. De to containerboliger står placeret på Refshaleøen, hvor også den første container landsby forventes at blive bygget. Af nedenstående kort fremgår det, at CPH Village mener, at der potentielt kan bygges 21.000 studieboliger i Københavns ubenyttede arealer. I mellemtiden har man i CPH Village foretaget lobbyarbejde, for at få ændret planlovsgrundlaget, så at varigheden for midlertidig anvendelse bliver 10 år i stedet for tre år. Processen for at få revideret planloven blev igangsat i januar 2017 og blev vedtaget d. 15 juni 2017.

Kort 2 – Kort over CPH Villages planlagte og potentielle container studiebyer i København (cphvillage.com)

Billede 1 – Øverste billeder er CPH Villages første container. Nederste billede er CPH Villages anden container ([cph_village, Instagram](https://www.instagram.com/cph_village))

Derfor er det økonomiske incitament nu på plads, men man afventer stadig at få tildelt et område, hvor container landsbyen kan bygges.

Det er ikke kun CPH Village, der har udset et potentiale i at bygge containerboliger på ubenyttede områder. I 2006 etablerede virksomheden Tempohousing den første containerby til studerende, hvor i alt 1000 container boliger blev stillet til rådighed i Amsterdam (Will & Uittenbroek 2009). Det interessante er, at Tempohousing i øjeblikket er ved at afvikle og sælge partier af containerbyen, på grund af at området Keetwonen i Amsterdam nu så småt klargøres til byudvikling. Et tredje projekt, som arbejder på at få etableret containerboliger til studerende, er Urban Rigger. Idéen kom grundlægger Kim Loudrup på i 2013, og tidsforløbet for Urban Rigger og CPH Village har derfor været nogenlunde det samme. I samarbejde med BIG (Bjarke Ingels Group) har man skabt en flydende container konstruktion af ni containere, som indeholder 12 studieboliger (Urban Riggers Hjemmeside). Urban Rigger hedder

projektet, og ligger ligeledes til ved Refshaleøen, men har også været flyttet til Havnegade i en periode. I dette projekt vil jeg dog argumentere for, at der er en ret stor forskel mellem dem, hvor det er Urban Rigger og CPH Village på den ene side og Keetwonen på den anden. Specifikt tænker jeg på måden de markedsføre dem selv på og selve virksomhedens identiteten, som tydeligst kommer til udtryk igennem deres ønske at skabe en ny måde at leve på hos studerende. Min optik er, at dette lader sig gøre ved brugen af midlertidige områder, og den teknologi som gør, at der kan skabes mobile boliger. Urban Riggers og CPH Villages anvendelse af sociale medier som er dog også en vigtig faktor heri, hvor at branding har en stor rolle. I projektet er et central spørgsmål derfor hvordan sammenspillet mellem brugen af midlertidig anvendelse og mobile boliger muliggør en ny form for stedsskabelse og stedsidentitet.

Med præsentationen af undersøgelsens genstandsfelt og case, vil jeg nu behandle mit teoretiske udgangspunkt for projektet.

Teori

I teoriafsnittet vil jeg inddrage perspektiver på udviklinger indenfor byudvikling og bystrukturer, der skal give et overblik over, hvilke former for stedsskabelse der er dominerende i samtidens storby. Derudover vil afsnittet også indeholde beskrivelser af, hvordan den sociale sammensætning i byen har ændret sig på baggrund af gentrificeringsprocesser og idealiseringen af den kulturelle og kreative by. Til sidst vil Anna Klingmanns afbildning af Brandscales infiltrering i sted og rum illustrere, hvordan virksomheder og brands har fået en vigtig rolle i opfattelsen af sted i oplevelsesøkonomien.

Hen imod midlertidig anvendelse

I dette afsnit vil jeg inddrage Sharon Zukin, som har skrevet bogen *Loft Living – Culture and Capital in Urban Change* (1982). Jeg benytter mig af Zukins beskrivelse af loftslejlighedernes fremkomst i New York, fordi jeg mener, at den kan bidrage til en forståelse af udviklingen i midlertidig anvendelse. Herefter supplerer jeg dette perspektiv med byrumsforsker Richard Florida og den polskfødte sociolog Zygmunt Bauman. De to inddrages for at give et bredere og konfronterende perspektiv på forbrugersamfundet og oplevelsesøkonomiens betydning for byens struktur og sociale sammensætning.

Zukins fortælling om loftslejligheder har hjulpet til at forstå mange af de nu efterhånden velkendte processer, der ses i mange vestlige storbyer verden over. Eksempelvis bliver gentrificeringsprocesser en væsentlig del af Zukins beskrivelse af loftslejlighedernes udvikling fra gamle funktionstømte industrirum til annoncer i New York Times boligsektion. Beboelsen i loftslejligheder begyndte i 1960'ernes New York, hvor kunstnere anvendte loftslejlighederne som bolig og atelier på grund af lejlighedernes store rum og billige priser. Tidligere havde loftslejlighederne været brugt i industrielt henseende, og derfor bar lejlighedernes udseende præg af dette, hvilket var tiltalende for det kreative og kunstneriske miljø. På det tidspunkt var loftslejligheder for middelklassen ikke anset som beboeligt, og på samme tidspunkt var den almene holdning til kunstnere ikke specielt positiv. Dog stod man på tærsklen til afindustrialisering og middelklassens tilbagevenden til storbyen fra provinsen. Loftslejlighederne blev derfor pludselig interessante for middelklassen, hvilket blandt andet blev tilskyndet af statslige interventioner og et værdiskifte hos befolkningen. Dette betød, at man oplevede en tilstrømning tilbage til storbyen, og i dette tilfælde var den typiske loftslejlighedsbeboer i 1960'ernes New York placeret i toppen af dette socioøkonomiske hierarki. Zukin anslår i sin tekst, at der var mellem 3000-5000, som boede i loftslejligheder i 1960'erne, mens at det i slutningen af 70'erne lå på over 50.000 beboere (Zukin 1982:6).

En af Zukins væsentligste pointer er, at vareliggørelsen af loftslejligheder ikke skete som et resultat af ændringer i værdier, men på grund af investeringer i netop denne boligtype. Zukin skriver følgende ” *These were investors rather than owner-occupiers, or real estate developers and builders instead of tenants. Because of their priorities, the nature of the conversion process, as well as the character of the spaces that were converted, changed.*” (Ibid.:2) det er vigtigt at klargøre, hvad der er først i rækkefølgen, fordi der naturligvis har været en ændring i værdier, men investeringerne har muliggjort denne ændring. Ifølge Zukin er investeringerne altså den hovedsagelige årsag til at loftslejligheder blev domesticeret, men to andre fortløbende begivenheder hjalp ligeledes til denne udvikling. For det første ændrede middelklassens idé om, hvad det ideelle sted og hjem var. Forbrugsvanerne ændrede sig også, og hvor kunst før primært interesserede overklassen, så begyndte middelklassen også at interessere sig for kunst. Kunstnere var dermed ikke længere uortodokse for middelklassen, men interessante og spændende, hvilket betød at loftslejlighederne pludselig også besad en vis charme. Samtidig argumenterer Zukin for, at en forandring i tid og rum også påvirkede loftslejlighedernes popularitet. Afindustrialiseringen betød nemlig, at loftslejlighederne fremkaldte nostalgi over en svunden tid (Ibid.:58-59).

Den stigende påskønnelse af loftslejligheder skyldes derfor et generelt holdningsskifte baseret på nogle større samfundsændringer. Den anden årsag knytter Zukin til statsmagten, at der skete en stats intervention, hvilket betød at kunst blev medtaget i statslige og kommunale subsidier. Den statslige interventions påvirkning beskriver Zukin som ” *The state’s method of operation is fairly subtle. It both transforms the social climate that surrounds the built environment and institutionalizes the climatic changes that are thereby imposed on the positions of investors and consumers*” (Ibid.:150). Ifølge Zukin har staten indflydelse på begge årsager – hos investorerne og hos forbrugerne. Staten kan dog ikke bestemme en bestemt udvikling, men ultimativt påvirke. Zukin skriver for eksempel, at der er to årsager til, at staten ikke direkte påvirker investeringerne. Den ene er, at staten ikke har garanti på om investeringen tilbagebetaler sig, og den anden årsag er, at staten til gengæld heller ikke kan gå ind og direkte påvirke efterspørgslen efter udviklernes produkt (Ibid.). Usikkerheden, der eksisterer ved udviklingen af et boligmarked, både i mellem aktørerne – udviklere, politikere og forbrugere, intensiveres også ved produktet selv, fordi der heller ingen sikkerhed er i produktet. Men selvom Zukin anerkender, at udviklingen af loftslejligheder er forløbet uplanlagt, så har det ikke været spontant forløb (Ibid.:191). Betingelserne for ’loft-living’ var nemlig allerede etableret fra 1945. En formindsket lokal investering i let industrien gjorde, at industrierne måtte lukke, og dermed var scenen sat for, at loftslejligheder skulle omdannes til boliger.

Den egentlige problematik for Zukin består i, at byen bliver for homogen, når industri og let industri ’tvinges’ ud af byen på grund af mennesker, som blandt andet flytter ind i loftslejligheder. Dermed

formindskes diversiteten og det kreative erhverv og den kreative klasse kommer til at dominere bybilledet, hvilket ikke er gavnligt for billedet af en 'sund' by. Et modsvarende perspektiv på dette er Richard Florida, som første gang beskrev den kreative klasse og erhverv i bogen *The Rise of The Creative Class. And How It's Transforming Work, Leisure and Everyday Life* (2002). Jeg tager udgangspunkt i en tidsskriftsartikel fra 2003 ved navn *Cities and the Creative Class*, hvor Florida advokerer for den kreative klasse som økonomisk drivkraft og dominerende tilstedeværelse i storbyen. I modsætning til Zukin mener Florida, at storbyen trives ved at indeholde en stor mængde af kreative personer. Florida bygger denne antagelse på baggrund af Robert Putnams bog *Bowling Alone* (2000). Putnams perspektiv er, at fællesskabet i traditionel forstand opløses, og at mennesker sjældent deltager i aktive fællesskaber som religiøse fællesskaber, politiske fællesskaber og så videre. Putnam mener derfor, at denne udvikling betyder, at samfundet bliver mindre tillidsfuldt og medmenneskeligt. Derimod mener Florida, at fællesskabsformerne blot er løsere, hvilket er mere inklusivt end traditionelle fællesskaber. Han kalder de nye fællesskabsformer for kvasi-anonyme fællesskaber, hvilket betyder at foretrække løse bånd frem for stærke og stabile (Florida 2003:5). Samtidens by er derfor ifølge Florida ikke attraktiv, hvis den ikke er bestående af de kvasi-anonyme fællesskaber. Yderligere er det vigtigt for en by at indeholde disse fællesskaber, fordi det er dem, der også indeholder de kreative mennesker og tiltrækker dem. Førhen i industriens storhedstid tiltrak et område på grund af dets naturressourcer og infrastruktur, men nu skal en by ifølge Florida indeholde de tre t'er – teknologi, talent og tolerance (Florida 2003:10). Hvis en by indeholder disse er den attraktiv for den kreative klasse, men det er vigtigt, at byen indeholder alle tre elementer. Florida definerer teknologi ved innovation og en høj koncentration af avanceret teknologi. Talent er defineret ved personer med mindst en bachelorgrad. For at være tolerant skal et område være åbent, inklusivt og mangfoldigt (Ibid.:10). For at være et succesfuldt sted i Floridas terminologi skal et sted være et kreativt center, som har en høj koncentration af mennesker fra den kreative klasse og en høj koncentration af kreative virksomheder i form af innovative og høj teknologisk industri. Zukin modstiller sig det kreative vækstcenter eller den kreative by, som Florida fremstiller den, hvilket også fremgår af hendes perspektiv på 'loft living', som netop udskifter et erhverv med et andet. Tendenserne som Zukin og Florida observerer i forhold til bystrukturerne viser nogle af de samme udviklinger selvom der ligger et par årtier imellem forskningen. De adskiller sig dog i forhold til hvordan man bør opfatte udviklingen, men ikke desto mindre er de begge to relevante i forhold til min problemstilling, som omhandler midlertidighedsbegrebet og mobiler boliger i samtidens storby.

I det kommende vil jeg inddrage Bauman i forhold til hans syn på mobilitet og forbrugersamfundet. Bauman observerer de samme tendenser, som Florida, i forhold til det traditionelle fællesskabs opløsning og introducerer begrebet 'Cloakroom communities' som i princippet minder om Floridas beskrivelse af kvasi-anonyme fællesskaber. Jeg inddrager Bauman, da jeg mener, at han er et nødvendigt

suppletiv til Floridas syn på fællesskab, hvor Florida ser samtidens fællesskab som et styrkende og positivt fællesskab, så er Baumans perspektiv på samtidens fællesskabsform dystopisk. Jeg inddrager primært Baumans litteratur, fra efter han introducerede sit perspektiv på samtidens samfund gennem bogen *Liquid Modernity* (2000).

Ligesom Florida opfatter Bauman fællesskabet i den 'flydende modernitet', som ja – flydende. Fællesskabet har fået en løsere struktur, og ifølge Baumans optik ses dette gennem et forbrugerperspektiv, hvor han navngiver den dominerende fællesskabsform i den flydende modernitet for 'Cloakroom communities'. Cloakroom oversat til dansk betyder garderobe, og meningen med denne navngivelse er, at fællesskabet i den flydende modernitet er baseret på ad-hoc formål ifølge Bauman. Fællesskabet er som det kan fremstå i det ovenstående ikke længerevarende, men korte fællesskaber som er lette at træde ind og ud af. Bauman bruger følgende analogi til at beskrive cloakroom communities "like the gathering of theatre viewers in a cloakroom as they all leave their coats or anoraks for the duration of the performance they have come to watch, singly or in small groups, from their respective seats" (Bauman 2007:111). Fællesskabet i det moderne samfund er altså bygget op omkring ting, produkter og symboler, og ikke så meget menneskerne i mellem som det fremgår af citatet. Yderligere er de kendetegnet ved "fixed-terms" (Ibid.), altså en bestemt mode, som eksisterer på det tidspunkt og derfor ikke er fast, men i en flydende og midlertidig struktur. Alt hvad der kommer i denne form for fællesskab er markedsforsynet, fordi som Bauman skriver, så kommer forbrugsvarer sjældent uden en tilhørende identitetspakke (Ibid.:112). Ligesom hos Florida er Baumans beskrivelse af samtidens fællesskab hurtig og barmhjerteligt. Vi træder ud og vi træder ind, og hvis man ikke er tilfreds eller passer ind, så går man videre til det næste.

Det vil her være interessant at tage et tidsmæssigt spring tilbage i Baumans litteratur, til dengang hvor han karakteriserede samfundet som det postmoderne samfund. Her præsenterede Bauman os nemlig for en metafor på to tidsrepræsentative mobilitetstyper, som han navngav turisten og vagabonden. De typificerer ifølge Bauman en tid, hvor at vindere og tabere afgøres i formen og graden af mobilitet. Metaforen – turisten og vagabonden – kan sættes i sammenhæng med Baumans beskrivelse af cloakroom communities. For eksempel er turisten vinderen i fællesskabet, mens vagabonden vil ende med at være taberen. Turisten er kendetegnet ved at være netop det fællesskab eller endda at være katalysator for det fællesskab, som Bauman beskriver " *the tourist is the epitome of such avoidance. Indeed, the tourists worthy their salt are the masters supreme of the art of melting the solids and unfixing the fixed. First and foremost, they perform the feat of not belonging to the place they might be visiting; theirs is the miracle of being in and out of place at the same time. The tourists keep distance, and bar the distance from shrinking into proximity.* (Bauman 1996:11). Turisten symboliserer her det flydende fællesskab, der er repræsenteret i cloakroom communities, mens vagabonden symboliserer det rastløse

og ikke accepterede fællesskab. Turisten bevægelse er et bevis på autonomi, frihed og uafhængighed, mens vagabondens bevægelse er forudsat, ufrivillig og afhængig. Bauman beskriver, at vagabonden ligesom turisten befinder sig kort tid på stedet, men ikke fordi, at de ikke ønsker, men fordi at de ikke er velkomne eller accepteret. Derfor er forskellen mellem disse to former for mobilitet, at turisten flytter sig, fordi den finder det attraktivt, mens vagabonden flytter sig, fordi den er nødsaget til det. Bauman argumenterer til sidst i sin tekst for, at klasse opdelingen i det postmoderne samfund, rangeres efter den grad af frihed man besidder (Bauman 1996:14).

Jeg har illustreret ovenstående i forhold til at anskueliggøre nogle af de transformationer, der er sket i bystrukturen, men også for at illustrere den sociale sammenhængskraft som er en væsentlig komponent af bystrukturen. Først inddragede jeg Zukin for at vise nogle overordnede tendenser gennem loftslejligheds eksemplet, som efterhånden er velkendte gentrificeringsprocesser, og som genkendes i mange af verdens storbyer. Problemet, ifølge Zukin, er, at byen bliver et sted for en bestemt type menneske. En type menneske med bestemt portion af ressourcer, og derfor er der erhverv, der bliver skiftet ud med det dominerende serviceerhverv, og dermed er nogle mennesker tvunget ud af byen. For Florida er denne udskiftning en konsekvens, som man må understøtte, og som er et resultat af nye fællesskabsformer, der skaber et mere inklusivt og åbent samfund. Kvasi-anonymiteten, som Florida beskriver, trives i miljøer, som understøtter de tre t'er; talent, teknologi og tolerance. Dette er, hvad der tiltrækker den kreative klasse, og det er det nye erhverv, som Florida mener, vi skal understøtte og motivere. Modsat Zukin og Florida forholder Bauman sig ikke til byen i samme grad, men beskriver fællesskabsformen gennem et forbrugerperspektiv, og mobilitet gennem metaforen om turisten og vagabonden. Mens Zukin og Florida synes at støde mod hinanden i deres syn på den sociale sammensætning i byen, så støder Florida og Bauman ind hinanden i forhold til potentialet af de nye fællesskaber i samtidens samfund. Det er vigtigt at notere, at hvor Florida definerer den kreative klasse gennem en gruppe af aktører, så er der ikke noget definitivt om, hvem og hvor man ligger i Baumans klasse opdeling. Ifølge Bauman er kontinuummet mellem turist og vagabond skalaen, hvor at graden af frihed afgøre placeringen på skalaen. For Bauman og for den sags skyld også Florida, er dette citat fra Bauman meget visende, for hvordan man som by, virksomhed og menneske klarer sig bedst muligt i samtidens samfund:

The game of domination in the era of liquid modernity is not played between the 'bigger' and the 'smaller', but between the quicker and the slower. Those who are able to accelerate beyond the catching power of their opponents rule. (Bauman 2000:188)

Stedsskabelse

I det ovenstående har jeg gennem Zukins, Floridas og Baumans optik præsenteret nogle forskellige perspektiver på byen og den social sammensætning. I det kommende vil jeg introducere redskaber som har været eller bliver aktivt brugt i byplanlægning, de kan fungere som egentlige redskaber, men også mere abstrakte begreber og derfor vil jeg komme ind på begge dele i afsnittene. Jeg inddrager i nævnte rækkefølge: Placemaking (stedsskabelse), midlertidighedsbegrebet og brandscapes.

Stedsskabelse er både en omfattende idé, men også et redskab inden for byudvikling, som har vundet indpas i de seneste årtier. Inspirationen til stedsskabelse kommer primært fra by entusiasten Jane Jacobs, urbanisten William H. Whyte og den danske arkitekt Jan Gehl, som primært har videreført de to andres arbejde i hans byplanlægning. I en dansk kontekst har Gehl med sin forskning været foregangsmanden for udviklingen i det københavnske byrum. Han har i sin forskning lavede observationer i byrummene af menneskers færden, så byen skabes i tråd med hvad mennesker har brug for ift. deres egen færden. Således har Gehl siden 1960'erne haft en vigtig rolle i samarbejde med Københavns Kommune i håbet om at skabe levende byrum (Kiib & Marling 2015:119). Ifølge byplanlæggeren Kathy Madden kan stedsskabelse, teoretisk, siges at være processer som søger at inddrage og integrerer lokale aktører i planlægningsprocessen af et sted. Kathy Madden som har skrevet et kapitel i antologien "Companion to Urban Design" med titlen "Placemaking in Urban design", skriver at stedsskabelse modsat de sidste 50 års byudvikling, tager udgangspunkt i lokale aktører og visioner, hvorefter professionelle byplanlæggere og arkitekter viderefører processen. Madden skriver følgende definition af stedsskabelse:

"Placemaking is a multi-faceted approach to improving public spaces, involves looking at, listening to, and asking questions of the people who live, work and otherwise use a particular public space to discover how they use the space, their perceptions about it, and how they think it can be improved. This information is the basis of a common vision for that place and can evolve quickly into an implementation strategy, beginning with small-scale, incremental improvements that can immediately bring benefits to public spaces" (Madden xxxx:654)

Stedsskabelse i den amerikanske udgave var i begyndelsen en modbevægelse i forhold til 1960'ernes dominerende byplanlægning som foregik i de amerikanske byer, hvor bilvenlige forstæder og storbyer var målsætningen. Modbevægelsen, tog derfor udgangspunkt i bottom-up tilgange, hvor man inkluderer mennesker, som benytter byrummene, som står for forandring. Denne form for stedsskabelse kan i praksis minde meget om de processer der er tilstede i brugen af midlertidige steder. Man søger en styrkelse af bottom-up tilgange og man søger at tilpasse områder for gentagne fejl og tager ligeledes udgangspunkt i ubrugte steder. Siden har stedsskabelsesprocesser og midlertidig anvendelse igen ændret form og besidder både tilgange fra bottom-up og top-down. Ole Jensen, Hans Kiib og Gitte

Marling, som er professorer i henholdsvis arkitektur og byplanlægning på Aalborg Universitet, beskriver stedsskabelsesprocesser og hvordan de anvendes i en nutidig dansk kontekst gennem flere eksempler i bogen *Experiencecity.dk* (2009). De præsenterer et eksempel med Aarhus festuge, hvor at bypolitikken og kulturpolitikken efter en række år er blevet sammenknyttet gennem det tilbagevendelige ugentlige arrangement. Her optager arrangementet forskellige områder i Aarhus bymidte og har hvert år nye tiltag, hvor at kulturelle kræfter får lov til at eksperimentere og skabe initiativer i byrummet. Aarhus Festuges formand er den Aarhusianske borgmester og den kunstneriske ledelse ligger hos sekretariatet under borgmesterkontoret. Selve den kulturelle udførelse overlader de dog til kunstnerne, hvor de anvender et princip de kalder 'arms længde'. Det betyder at der ikke er nogle politiske indflydelser udover budgettet for ugefesten samt at de bliver præsenteret for arrangementer og program. Denne måde at planlægge og håndtere et arrangement på er i god overensstemmelse med stedsskabelsesprocesser og midlertidig anvendelse, som det bliver anvendt i dag (Marling, Kiib & Jensen 2009:147).

I en nyere bog som udkom i 2015 undersøger Hans Kiib og Gitte Marling arkitektur i fire storbyer og hvordan arkitekturen fungerer som katalysator for socialt liv og det byggede miljø (Kiib & Marling 2015:23). "Katalysator arkitektur", som de kalder det, definerer de ved hjælp af tre etymologiske eksempler og opsamler det således "*Katalysatoren igangsætter og accelererer en udvikling uden selv at indgå i det endelige produkt. Som i de anførte eksempler virker et hjælpestof medierende fra sin position i overgangen mellem et stof til et andet*" (Kiib & Marling 2015:23). Yderligere skrives det også, at formålet i undersøgelsen ikke er på hvad arkitekturen er, men hvad arkitekturen gør. I ekspliciteringen af arkitekturens betydning anvender de en todeling af performativ arkitektur, som er internaliseret performance og eksternaliseret performance. Internaliseret performance er beskrevet ved at være arkitekturens påvirkning på brugerne, som anvender eller befinder sig ved arkitekturen og omvendt også hvordan arkitekturen reagerer på tilstedeværelsen af brugerne. Eksternaliseret performance er den fysiske transformation et område oplever ved indsættelsen af et projekt, og ekspliciterer brugernes oplevelse af stedet og hvad stedet fortæller. Så hvor den internaliseret performance kan siges at være relationen og den gensidige påvirkning mellem individ og arkitektur, så er den eksternaliseret performance relationen og gensidig relation mellem sted og arkitektur.

Spændingsfeltet i dette projekt består i at undersøge forholdet mellem midlertidig brug af rum og mobile boliger og hvordan de to begreber sammen bidrager til en ny stedsforståelse og stedsskabelse. Katalysator arkitektur kan her bidrage til en forståelse af hvordan branding og tilstedeværelse af midlertidige anvendelse og mobile boliger skaber stedet og er derfor et begreb, som kan hjælpe til at forstå de processer der eksisterer. Jeg ønsker at viderebringe idéen om katalysator arkitektur til midlertidige anvendelse og derfor er det i denne undersøgelse også mere aktiviteten som anses for

katalysatoren, end den fysiske struktur. Katalysator arkitekturen fungerer derfor som et bindeled mellem brugen af Klingmanns brandscape, midlertidighedsbegrebet og mobile boliger. Disse tre begreber vil blive beskrevet i det følgende.

Midlertidighedsbegrebet

Jeg har allerede beskrevet eksempler af midlertidig anvendelse. I det følgende vil jeg foretage en teoretisk anskueliggørelse af begrebet, som jeg forklarer i optikken af Urban Catalyst Studio (UCS) og af sociolog og byplanlægger Claire Colomb.

Som jeg allerede har været inde på i *Rammefortællingen*, så er midlertidig anvendelse et redskab som benyttes i områder, som er i et afventende stadie eller som allerede har en igangværende byudvikling. Dette afsnit skal give et overblik over, hvilke aktører der opererer i midlertidighedsbegrebet, og hvilke midlertidige aktiviteter som oftest iværksættes. Jeg har allerede gennemgået de første midlertidige anvendelser, som fandtes i Berlins 90'ere. Dette er siden blevet et redskab, som man har anerkendt og begyndt at benytte i den tyske byplanlægning. Tyske akademikere har også kastet sig over midlertidighedsbegrebet, og i et forskningsprojekt foretaget i 2001-2003 har den tyske landskabsarkitekt Klaus Overmeyer i samarbejde med arkitekten Philip Oswalt og byplanlægger og arkitekt Philipp Misselwitz søgt at afdække midlertidighedens indhold og intentioner gennem forskningsrapporten Urban Catalyst. Efterfølgende har andre tyske akademikere undersøgt midlertidigheden, heriblandt Michael Ziehl, der er byplanlægger og har sit eget agentur, der søger, at forene de mange aktører i byrummet samt at initiere og understøtte midlertidig anvendelse på ubenyttede områder. Ziehl har sammen med byforsker Sarah Oßwald udarbejdet et tidsskriftsartikel, hvori man argumenterer for navneændring af midlertidig anvendelse, på grund af at begrebet bliver misbrugt som et udfyld inden nye og større investeringer sker på stedet. Sociolog og byplanlægger Claire Colomb har ligeledes undersøgt midlertidigheden i en nyere form og som et accepteret (og udnyttet) redskab i en tysk kontekst. Jeg vil i afsnittet præsentere midlertidighedsbegrebet i ovenstående optik.

Jeg vil starte med at tage udgangspunkt i Urban Catalyst forskningsrapporten, hvor man søgte at anskueliggøre og synliggøre midlertidighedsbegrebet. Siden har Urban Catalyst Studio (UCS) udviklet sig til en virksomhed, som indeholder en interdisciplinær sammensætning af forskere, arkitekter og byrumspionere. Det angives på UCS hjemmeside, at de er "*Experts for spaces in transformation*" (Urban Catalyst). Projektet havde til formål at undersøge og afdække de processer som midlertidig anvendelse bestod af. I forskningsprojektet, som blev foretaget mellem 2001-2003, definerede UCS fem typologier af brugere i midlertidig anvendelse: *Start ups, migranter, system flygtninge, drop-outs og deltids aktivister*. Typologierne er mangfoldige og indeholder både legitimt og illegitimt brug, men hvad der

samler dem er, at stort set alle brugerne er udenfor den officielle og formelle byplanlægning (Colomb 2012:136). *Start ups* er repræsenteret af entreprenører og iværksættere og er tit tiltrukket af den lave risiko, som eksisterer ved midlertidigt anvendelse grundet fleksibiliteten og en billig husleje. Iværksætterne, som opsøger midlertidige rum, er ofte eksperimenterende og kreative. Hvad der kendetegner disse start-ups er derfor også, at de ofte har et meget socialt og kulturelt præg. *Migranter* beskrives som individer, der endnu ikke har opnået stabile sociale relationer og/eller er integreret i erhvervslivet. *Drop-outs* er hjemløse, illegale indvandrere og så videre. *Deltids aktivister* er personer som har en normal tilværelse i samfundet, men som søger noget der går udenom det etablerede og konventionelle samfund. *System flygtninge* er aktører, som modstiller sig samfundsordenen og søger mod alternative virkeligheder (UCS 2003:10). Et dansk eksempel på system flygtningen er de personer, som squattede militærområdet Bådsmannsstrædes Kaserne efter dets lukning i 1970, og omdannede det til det, vi i dag kender som Christiania (Christianias hjemmeside). I og med aktørerne er mangfoldige opfordrer den midlertidige anvendelse til diversitet i aktiviteter, hvor at UCS beskriver, at de midlertidige brugere ofte henvender sig til det midlertidige sted i ønsket om at kunne udvikle ideer, niche aktiviteter og skabe aktiviteter i parallel til det regulerede bymiljø (UCS 2003:4). UCS definerer derfor midlertidige steder som en slags laboratorier, hvor et fundament for start-up virksomheder kan skabes. Derudover beskrives den midlertidige anvendelse som et bæredygtigt og positivt redskab, da det ved anvendelsen af gamle og forældede bygninger automatisk istandsættes ved brug, og USC beskriver derfor midlertidigheden som 'Urbanism Light'. Den midlertidige anvendelse har derfor også været kendetegnet ved typisk at være præget af en bottom-up tilgang til området, hvor økonomiske investeringer har været fraværende og i stedet været drevet af græsrodder bevægelser.

Claire Colomb har skrevet artiklen "Pushing the Urban Frontier: Temporary Uses of Space, City Marketing, and the Creative City Discourse in 2000s Berlin". Om midlertidig anvendelse skriver hun:

"Practices of temporary uses have been interpreted as "post-Fordist place making", that is, a flexible mode of production of urban open spaces (or "loose spaces") which differs from conventional state- or market-led development processes" (Colomb 2012:138)

Colombs tidskriftsartikel søger at vise en forandring i midlertidig anvendelse. En udvikling, som ifølge hende, er sket op igennem 00'erne, hvor at midlertidig anvendelse er blevet integreret i den konventionelle og markedslige byplanlægningsproces. Ifølge Colomb har midlertidig anvendelse oplevet en større grad af kontrol og vareliggørelse, som er sket processuelt med ambitionen og promoveringen af Berlin som kreativ by. Colomb mener, at midlertidig anvendelse bliver misbrugt af investorer og politikere, som bruger redskabet som udfyldning, indtil markedet tillader, at området kan indgå i den reguleret byplanlægning. Hun argumenterer derfor, at der er en spændingskonflikt mellem

stedets egentlig værdi og dens potentielle værdi og dermed de midlertidige brugeres værdi heri. Vareliggørelsen har dobbelttydig effekt, hvor det både er positivt og negativt for byrumspionererne. Dette betyder nemlig, at der i de kreative virksomheder og aktiviteter bringes større investeringer og økonomisk støtte, samtidig med at små virksomheder integreres i netværk med store globale virksomheder. På den anden side er der netop vareliggørelsen af midlertidig anvendelse, samt at området bliver 'hipt', hvilket ikke altid er formålet, ifølge Colomb. Samtidig er de midlertidige steder genstand for stigende leje og under spekulation for fremtidig udvikling (Ibid.:141). De midlertidige aktiviteter og aktører er derfor blevet en ofte integreret strategi eller ønske i forhold til udviklingen af den kreative by, og det betyder, at politiske og urbane beslutningstagere ofte søger de subkulturelle og alternative bevægelser. Dette kan ifølge Colomb få negative efterfølgere, i og med at det unikke forsvinder i de midlertidige aktiviteter. Derudover bliver brugerne og aktørerne i midlertidig anvendelse misbrugt i forhold til de langsigtede planer, som oftest ikke involverer disse brugere (Ibid:145). Ziehl og Oßwald er også bekymret over denne udvikling, og foreslår i deres tidskriftsartikel "Practices in second hand space: Producing value from vacancy", at man ændrer betegnelsen af midlertidig anvendelse til 'second hand spaces'. Årsagen til navneskiftet er, at de mener at midlertidig anvendelse ikke så meget opfattes som et alternativ til den kapitalistiske form for byudvikling, men mere som "*means to an end*" (Ziehl & Oßwald 2012:264).

Fra den første akademiske præsentation af midlertidighedsbegrebet til i dag har der altså været stor forandring, i hvem aktørerne og brugerne er inden for dette felt. Samtidig virker det til at aktiviteterne har forandret sig, og at større økonomiske investeringer er indtrådt i midlertidig anvendelse. Det har for de ovennævnte forskere flere konsekvenser, som hovedsageligt kan oversættes til at midlertidige aktiviteter mister autenticitet, og at de midlertidige brugere misbruges i forhold til den langsigtede planlægning. Midlertidig anvendelse er derved også blevet et redskab, som aktivt anvendes i reetableringen af 'glemte' områder og i stedsskabelsesprocessers processer i mange af Europas storbyer.

Brandscape

Anna Klingmann opstiller i sin bog *Brandscapes - Architecture in Experience Economy* (2007) fire egenskaber som arkitektur typisk indeholder i oplevelsesøkonomien. Disse fire egenskaber kan både ses isoleret, men har også en synergieffekt, som er det Klingmann egentlig ønsker at vise – at arkitektur i oplevelsesøkonomien i højere grad er med til at skabe eller brande et område. Hun kalder dette for performativ arkitektur. For at beskrive den performative arkitektur låner Klingmann begreber fra Bernd Schmitt, der er professor i International Virksomhedsstrategi og Marketing. Dette koncept stammer fra 'Experiential Marketing', og indeholder fire egenskaber som er 'Act Architecture', 'Think Architecture', 'Sense Architecture' og 'Feel Architecture'. 'Act Architecture' er den kropslige arkitektur,

den der tillader interaktion mellem menneske og arkitektur. Arkitekturen skal her være facilitator og understøtte social interaktion mellem brugerne. 'Think Architecture' skal sætte gang i tankeproduktionen hos brugerne, hvor at arkitekturen gennem overraskelse og provokation skal bryde vanetænkning. 'Sense Architecture' og 'Feel Architecture' handler henholdsvis om en aktivering af sanserne og tankeproduktion ved anvendelsen af virkemidler som lys, farver, materialer, rumlighed at skabe en indre følelse hos brugeren. De fire egenskaber er altså et bevis på, at arkitektur har forandret sig fra funktionelt til arkitektur der er blevet inkorporeret i oplevelsesøkonomien og får af den baggrund også større markeds- og brandings værdi (Klingmann 2006.:45-51).

I begyndelsen af bogen skriver Klingmann "*architecture has evolved from an emphasis on "what it has" and "what it does" to "what you feel" and "who you are"*" (Ibid.:1). Dette citat er eksemplificeret i de fire egenskaber, som er beskrevet i det ovenstående, men det skal yderligere tilknyttes dette citat, at arkitekturen derved også aktivt går ind og påvirker eller forsøger at påvirke menneskets identitet og samfundets identitet. Den funktionelle arkitektur er forbundet med det modernistiske, mens det postmodernistiske arkitektur er forbundet med forbrugersisme.

I forhold til et 'brand' mener Klingmann også at arkitekturen i højere grad bruger lignende mekanismer, som man ser fra blandt andet modeverdenen. Først og fremmest skriver Klingmann, at man gennem branding fremhæver ligheder og forskelle, mellem hvad man er eller ikke er. Klingmann fremhæver også, at brandingens 'natur' har ændret sig, eftersom den er gået fra at repræsentere ethvert funktionelt kendetegn ved en bestemt fabrikant, til at i stedet skulle supplere forbrugeren med en bestemt identitet. Den tanke eller brandets nye natur overfører Klingmann til, hvor livet leves, nemlig vores byers centre og områder. Hun eksemplificerer dette med byen Celebration, som er beliggende i Florida, USA. Klingmann skriver, at denne by er et eksempel på, hvordan et privatiseret område henleder til differentieret homogenitet, hvor der ikke længere er plads til frie og forskellige tanker. I stedet lever man i et miljø, som Klingmann kalder "*choreography of 'safe excitement' in closed-circuit environments*" (Ibid.:80). Et privatiseret og virksomhedsdrevet område fører derfor til områder, som er lukkede og homogene, hvor man i stedet ifølge Klingmann burde facilitere en bottom up bevægelse, der tager udgangspunkt i brugerne (borgerne) og opnå en forståelse af deres spatiale praksisser ift. rekreativitet, beboelse og forbrug. Brandingen, hvor den før hovedsageligt var repræsenteret af symboler, logoer og billboards, er nu begyndt at infiltrere måden, hvordan vi designer og skaber stedet. Klingmann skriver "*Place becomes the fabricated product of a consumer-driven economy, customized to cater to the needs of selected target groups*" (Klingmann 2006:81). Som citatet antyder er forbrug ikke længere afhængig af symboler, men af sted. Dette ses blandt andet gennem by centre, hvor virksomheder og brands har domineret bosætningen af disse områder og dermed bevirket til en ny form for stedsidentitet. Dette er, hvad Klingmann kalder for brandscapes "*brandscapes constitute the physical manifestations of*

synthetically conceived identities transposed onto synthetically conceived places, demarcating culturally independent sites where corporate value systems materialize into physical territories." (Ibid.:83) selve virksomhedens brand karakteristisk afgrænser bestemte områder til deres egen virksomhedsidentitet (I Berlin, skriv det i diskussionen, for der er et eksempel med midlertidige steder, ved floden), hvilket derefter internaliseres i selve området identitet. Ifølge Klingmann kan det derfor understreges at brandscape (urbant) består af to ting; image og place-making (Ibid.:81-89)

Opsamling samt diskussion og elaborering af begreber

Dette projekt har til formål at undersøge, hvordan midlertidig anvendelse i dens større indflydelse på byplanlægning påvirker byens rum og strukturer. I min skitsering af den teoretiske ramme har jeg forsøgt at anskueliggøre midlertidig anvendelse rolle i byplanlægning, men også andre perspektiver der lægger sig op ad eller modstiller sig midlertidigheds begrebet. Teori afsnittet kan siges at have været opdelt i tre dele den første med kapitlet "Hen Imod Midlertidig Anvendelse", den anden i "Stedsskabelse" og "Midlertidig Anvendelse" og den tredje i "Brandscape". De alle har haft til formål at vise indholdet af midlertidig anvendelse og mobile boliger i form af CPH Villages projekt.

Første del har haft til formål at vise mere strukturelle forandringer i et by perspektiv. Jeg har valgt at se det gennem Zukins, Floridas og Baumans teoretiske forståelser, og jeg er her klar over, at der er forskelle imellem dem. Jeg mener dog, at de forskelle gavner opgavens analyse, da de kontrasterer og breder billedet ud, for i sidste ende er idealet om den 'gode' by subjektivt, og i den videnskabelig litteratur er der mange bud på dette. Det gælder også de tre ovenstående, som har forskellige perspektiver og bud på, hvad den 'gode' by burde bestå af. Hvis man ser på midlertidig anvendelse i deres optik, kan der genfindes paralleller til alle tre teoretikere, som kan refereres til forskellige faser af typen af midlertidig anvendelse. For eksempel kan selve vareliggørelsen af loftslejligheder sammenstilles med de faser, som midlertidig anvendelse har gennemgået. Dette leder mig videre til anden del, som anskueliggøre den teoretiske og praktiske anvendelse af midlertidig anvendelse, og hvilke tendenser som eksisterer i stedsskabelse. Stedsskabelse er i større grad blevet tilknyttet oplevelsesøkonomien, og derfor er det vigtigt at åbne op for aktiviteter i byernes rum. Derfor anvender jeg Kiibs og Marlings beskrivelse af katalysator arkitektur, som et led i stedsskabelse. Den tredje del af det teoretiske afsnit tager udgangspunkt i arkitekturen som brandscape, hvorved jeg tager den med videre som en del af den midlertidige aktivitet. Fordi det gælder ligeledes for midlertidig anvendelse som arkitekturen at fremskynde oplevelser og følelser.

Med udgangspunkt i ovenstående findes midlertidighedstanken interessant, fordi den har opnået en anden form og en bredere tilgængelighed og åbenhed, samtidig med at det er et redskab, som man har anvendt i politisk henseende i en del år efterhånden. Stadigvæk udvikler midlertidig anvendelse sig, og hvor det er gået fra at være et autonomt til et formaliseret redskab, er midlertidigheden nu sandsynligvis på vej et nyt sted hen med inkorporeringen af mobile boliger. Dette afsnits perspektiver skal hjælpe med at undersøge dette og give en forståelse af, hvordan midlertidig anvendelse og mobile boliger påvirker byens rum.

Metode

Jeg vil i dette afsnit præsentere min metodiske fremgangsmåde og hvilke overvejelser jeg har gjort i forbindelse med dette. Først vil jeg beskrive hvordan jeg har anvendt det kvalitative casestudiedesign i dette projekt og hvilken betydning det har haft for min fremgangsmåde og resultater. Dette leder mig til en beskrivelse af empiriindsamlingen, hvor jeg vil beskrive interviewformen samt kriterier for informantudvælgelse. Efterfulgt af dette præsenteres mine informanter i forhold til deres betydning og rolle. Til sidst forklares overvejelserne bag interviewguiden i forhold til konstrueringen af denne og hvilken tematikker som den har bestået af.

Introduktion

En udfordring som jeg stødte på i forbindelse med denne undersøgelse var, at den mobile container landsby i CPH Villages tilfælde ikke blev etableret. Imens jeg har foretaget undersøgelsen har CPH Village afventet en revidering af planloven, som skal muliggøre at sådanne projekter overhovedet kan iscenesættes. Derfor har CPH Village også været nødsaget til at udsætte container byen flere gange. Planloven blev dog ændret d. 15 juni 2017, så der nu er grundlag for at kunne bygge container boliger til studerende. Det kunne være interessant at have beboernes perspektiv med i denne undersøgelse, men eftersom at container byerne endnu ikke eksisterer, har det ikke ladet sig gøre. Jeg fandt dog hurtigt ud af, at der stadig befandt sig et spændende felt i planlægningen af disse områder og selvom der endnu ikke er nogle der bor i container boliger på Refshaleøen, så eksisterer virksomhedens idéer og værdier stadig og derfor har CPH Village og mobile boliger stadig en væsentlig rolle i projektet. Samtidig med dette fandt jeg også ud af, at midlertidig anvendelse var en vigtig del af de mobile boliger som planlægges på Refshaleøen og at midlertidig anvendelse er et dominerende planlægningsredskab på Refshaleøen. Derfor vendte undersøgelsen sig fra at have til formål at studere det levede liv til i stedet at undersøge det planlagte liv.

Denne rolle som container boligen eller den mobile bolig har ift. midlertidighedsbegrebet kan nemlig være med til at anskueliggøre nye redskaber i byplanlægning samt midlertidighedsbegrebet transformation i en tidsmæssig forstand og det er vigtigt da den tidsmæssige dimension er et centralt emne for undersøgelsen. Derudover kan jeg gennem mine interviews med betydningsfulde aktører i byplanlægningsfeltet i København, stadig iværksætte en analyse der går i dybden med sted og hvordan midlertidig anvendelse påvirker dette. Med udgangspunkt i dette bliver det en undersøgelse der bevæger sig på et meso – og makro plan, hvilket vil sige, at midlertidig anvendelse undersøges ud fra et organisatorisk niveau. Eksempelvis er benyttelsen af top-down og bottom-up planlægning et eksempel på dette. Planlægningen fra et top-down perspektiv med udgangspunkt i det statslige, hvor regler og bekendtgørelser fastsættes til kommunale direktiver som Teknik – og Miljøforvaltningen, Center for

Byudvikling og By & Havn har alle deres indsigelse og påvirkning på hvordan byudviklingen forvalter sig. Men byudvikling kan også ske fra bottom-up initiativer, hvor at start-ups og kreative kræfter får lov til at udfolde sig i byens rum. Derfor har denne sammensurium af aktører skabt nogle forhold for selve empiriindsamlingen, som har betydet at jeg har haft et bredt felt med mange interesserter og for at få belyst fænomenerne har det derfor været vigtigt, at afdække mange af disse vinkler. Derfor har jeg haft et ønske om at snakke med nogle der kan belyse midlertidighedsbegrebet ud fra deres interesser samt opnå en forståelse for hvordan mobile boliger hænger sammen med idéen om en ny måde at leve på. ’

Casestudiet

I undersøgelsen bruges casestudiet som forskningsstrategi. I casestudiet er det vigtigt at undersøge genstandsfeltet i en afgrænset kontekst (Antoft & Salomonsen 2012:135). I dette tilfælde tager casestudiet udgangspunkt i Refshaleøen, hvor øen lægger den geografisk kontekst, men med referencer til andre områder i København. I forhold til aktører, har jeg undersøgt det planmæssige felt og som jeg skrev i det ovenstående har jeg derfor ikke haft fokus på det levede liv, men det planlagte. For at kunne tilnærme sig en forståelse af dette, har det derfor været vigtigt at tale med aktører hvor intentionen i forhold til området primært handler om planlægning, men den individuelle aktørs betydning for området, har i nogle tilfælde også været vigtigt at indfange.

Jeg har primært haft en eksplorativ tilgang, men i det kvalitative casestudie er man ofte præget af en abduktiv tilgang til feltet. Denne abduktive tilgang er kendetegnet i vekselvirkningen mellem det deduktive og induktive, eller sagt på en anden måde så er det vekselvirkningen mellem den empiriske indsamling og teoretiske forståelse. At jeg primært er eksplorativ eksemplificeres i hvordan jeg har ladet mig vejlede af mine informanter, som har en stor viden på området, og til dagligt beskæftiger sig med midlertidig anvendelse på et professionelt niveau. Stadig har jeg dog haft mit teoretiske udgangspunkt, hvilket også kommer til udtryk i min behandling, hvor at jeg foretager en analytisk generalisering, som er baseret på tidligere teoretiske forståelser inden for det undersøgte felt (Yin 1994:31).

Indsamling af empiri

Interviewformen

Jeg har i indsamlingen af empiri ønsket at få en indsigt i vigtige aktørers holdninger og perspektiver på området om midlertidige steder og mobile boliger og det giver det kvalitative interview en mulighed for at opnå viden om. Jeg har søgt at få lavet alle interviewene i ansigt til ansigt format, det lykkedes med undtagelse af et interview, som jeg i stedet lavede over telefonen. I forhold til vidensproduktionen er det kvalitative interview valgt på grund af, at jeg ønsker en dybdegående forståelse af de forhold og processer som disse steder skabes under, og hertil er det den mest oplagte måde at indhente den viden

på. Når denne type empiriindsamling foretages er det vigtigt at etablerer og opbygge et tillidsfuldt forhold og en god grobund for interviewet. I min første kontakt med informanterne, søgte jeg, at etablerer dette ved en grundig beskrivelse af mit projekt samt at tilbyde informanterne at vælge lokaliteten for selve interviewet. Lokaliteten var dog oplagt i flere af tilfældene, fordi informanterne, havde noget at vise frem, som eksempelvis CPH Village og Jane Ostermann. Udover dette spurgte jeg i den indledende del af interviewet kort ind til informantens baggrund og evt. rolle i hans/hendes funktion. Da mine informanter ikke var tilfældigt udvalgte, men specifikt udvalgte og endda også udvalgte på forslag af tidligere informanter, så havde jeg allerede en viden omkring personen og hvad hans/hendes rolle var og skulle være ift. mit projekt. Men ikke desto mindre er de indledende spørgsmål med til at skabe en naturlig vej ind i samtalen og dermed skabe et godt grundlag for interviewet.

Som nævnt gjorde jeg ikke nogen egentlig indsats for at få påtvunget, at interviewet skulle foregå et bestemt sted, men det fremkom ret naturligt, at det foregik på mine informanters arbejdsplads, da interviewene var centreret omkring disse. Jeg havde dog en interesse i, at komme ud og se de mobile boliger som CPH Village og Jane Ostermann havde lavet og derfor blev der aftalt at lave interviewene der.

Tre af interviewene blev derfor lavet på informantens arbejdsplads, to af interviewene ved informanternes boligprojekter og et interview blev lavet over telefonen. I forhold til briefing af interviewet fortalte jeg på forhånd at interviewene ville tage mellem 30-45 minutter, hvilket dog endte med at være meget varierende. Jeg havde tre interviews inden for dette interval, men også to interviews på over en time og et interview på 25 minutter. Alle interviewene blev optaget med informantens accept og optagelsen gik i gang efter briefing.

Præsentation af feltet

Kriterier for informantudvælgelse

I mødet med feltet har jeg erfaret mig, at aktørerne inden for midlertidighedsbegrebet og mobile boliger er mangfoldigt og bredt. Jeg har ønsket at få et så repræsentativt perspektiv og har derfor søgt, at få repræsenteret de forskellige aktører, som agerer inden for dette felt. Udgangspunktet for projektet var i begyndelsen den mobile bolig og på dette tidspunkt ikke så meget midlertidighedsbegrebet. Derfor tog jeg primært kontakt med aktører der havde haft berøring med de mobile boliger, men fandt hurtigt ud af, at midlertidighedsbegrebet havde en stor rolle heri. Formålet var derfor at ramme bredt i dette felt og min hensigt har derfor været at tale med iværksættere, grundejere, arkitekter og byplanlæggere. Det har derfor været vigtigt at mine informanter har haft en aktie i feltet på den ene eller den anden måde og man kan sige at jeg har taget udgangspunkt i UCS og Colomb's beskrivelse af aktører i

midlertidighedsfeltet, som jeg præsenterede i Teori afsnittet. Men da feltet i begyndelsen også fremkom noget broget for mig, lod jeg mig også henlede af mine informanter i forhold til nye interviews og derfor har jeg også indskrænket feltet med hjælp fra mine informanter, som har haft kontakter i feltet.

Præsentation af informanter

Jeg har foretaget i alt syv interviews med forskellige aktører indenfor feltet midlertidige steder/aktivitet. Der vil ved hver informant være en kort beskrivelse af informantens beskæftigelse, samt en forklaring af hvorfor de har været relevante at inddrage for projektet.

Frederik Noltenius Busck (CPH Village)

Grundlægger bag virksomheden CPH Village sammen med Michael Plesner. Virksomheden har en plan om at skabe studiebyer bestående af containere i København og Danmark, men også globalt. Deres målsætning er, at have opsat 2500 containere boliger i år 2020. I den fem årige plan indgår planlægningsprocessen såvel, som hvilken steder CPH Village skal lokaliseres. Første skridt var at lave en 'showcase', som er en prototype af hvordan containere boligerne kommer til at se ud. Prototypen blev lavet i 4. kvartal af 2015. Siden har tiden gået på at optimere containere boligen, men også lobbyisme og et mål om at ændre planloven fra at give tilladelse for midlertidig anvendelse fra 3 til 10 år. Den reviderede planlov trådte i kraft fra 15. juni 2017, så man kan opstille midlertidige boliger i 10 år. Den første container by med 250 beboende forventes bygges i 3. kvartal 2017 (CPH Villages hjemmeside).

Mette Anielle Rasmussen

Mette er medlem af borgerrepræsentationen, sidder i Teknik – og Miljøudvalget, hvor hun repræsenterer Radikale Venstre som Teknik – og Miljøordfører. Hun har været engageret i containere boliger af den årsag, men har også fremstået i medierne, som en fortaler af containere boligen, som en løsning af et akut boligproblem i Danmarks største byer. Derudover fremgik det fra interviewet, at hun har været i kontakt med blandt andet Tempohousing og CPH Village.

Jørgen Eskemose

Lektor i arkitektur og byplanlægning ved Det Kongelige Kunstakademi og har beskæftiget sig med blandt andet slumdannelse i periferien af storbyer i Afrika, samt nødsituationelle (midlertidige) boliger.

Jane Ostermann

Jane er kunstner og er bosat i København og Amsterdam. Hun har i øjeblikket et boligprojekt på Refshaleøen, kaldet "Kolonien" som er karakteriseret som to transitional shelters eller mobile boliger. Af andre projekter, af samme karakter, har hun lavet et mobilt grupperum for Roskilde Universitet. Ud over at have disse projekter, fortalte hun i interviewet, at hun har været bosat i Amsterdam i 90'erne hvor BZ'er bevægelsen var i fuld gang og i mange tilfælde som en mere illegitim form.

Lise Palme

Lise har en baggrund som arkitekt, og arbejder nu som projektleder og arkitekt i plan - og arkitekturafdelingen ved By & Havn. Tidligere har hun været områdechef ved Teknik - og Miljøudvalget i Københavns Kommune, hvor hun også har arbejdet med planlægning, som blandt andet har involveret Refshaleøen. Lises arbejde i By & Havn omhandler primært Nordhavn og Ørestad.

Claus Hovmøller

Er ansvarlig for udlejning og planlægning på Refshaleøen, og har beskæftiget sig med midlertidig anvendelse igennem en årrække. Claus har været med til at udarbejde en rapport som omhandlede midlertidig anvendelse for kommunen i 2009. Rapporten hed *Muligheder for Midlertidig Anvendelse* og er også inddraget i denne undersøgelse. Siden har han været med til at udarbejde lokalplanen for Refshaleøen i supplering til hans stilling ved Refshaleøens Ejendomsselskab.

Interviewguide

Som det nok er fremgået af ovenstående, så har jeg haft en eksplorativ tilgang til feltet, hvor jeg i begyndelsen havde en stor interesse i den mobile bolig og relationen med det fysiske miljø. Midlertidig anvendelse som et centralt emne blev først inkorporeret efter kontakten med felten. Trods dette, har den mobile bolig, det midlertidige element i sig, og derfor var emnet stadig en del af de første interviews. Dette kommer også til udtryk ved, at jeg i begyndelsen havde en interesse i at undersøge både CPH Village og Urban Rigger, hvor at Urban Rigger ikke umiddelbart er placeret i den midlertidige anvendelse. Dette gjorde CPH Village og har det også inkorporeret som en væsentlig del af deres virksomhedsgrundlag. Da jeg har givet informanterne frihed i interviewene, så har det ikke været et stort problem, at midlertidig anvendelse ikke var en integreret del af interviewguiden, idet, at det

alligevel blev en tematik i løbet af interviewene. Derudover har interviewguiden varieret fra informant til informant i forhold til deres funktion til midlertidig anvendelse og mobile boliger. I takt med dette har tematikkerne for undersøgelsen også udviklet sig processuelt med, at jeg har fået et større kendskab til feltet. En af årsagerne til dette er, at jeg i interviewguiden har vekslet mellem praksis spørgsmål og vurderende spørgsmål. Fremgangsmåden har derefter været at spore mig ind på fænomenerne gennem hvad informanterne har gjort, gør, mener og forestiller sig om midlertidig anvendelse og mobile boliger. Spørgsmål som *hvad har i gjort og hvordan bruger i midlertidighed* har været de typiske indledningsspørgsmål til planlæggerne og iværksætterne/kreative aktører, mens det hos Mette og Jørgen har været mere vurderende og holdningsbaseret spørgsmål. Efterfølgende har jeg stillet opfølgende spørgsmål og erfaringsvist har jeg stillet flere vurderende spørgsmål end praksisorienteret spørgsmål, selvom den videnskabelig litteratur anbefaler praksisorienteret spørgsmål i det semi struktureret interview. Årsagen til, at jeg har gjort det anderledes er, at informanterne beskæftiger sig med begreberne til hverdag og har gjort det i flere år og derfor besidder en rigtig stor viden på området. Præmissen er derfor ikke det samme som i et 'almindeligt' interview og derfor har jeg erfaret, at vurderende spørgsmål er mere behjælpelige end praksis spørgsmål (Kvale & Brinkmann 2008:130-131).

Med afsæt i den teoretiske forståelse og metodiske overvejelser, vil jeg nu præsentere "Analysens design" og derefter gå videre til analysen.

Analyse

Analysens design

I analysen vil jeg besvare *Hvordan bruges midlertidig anvendelse som redskab på Refshaleøen, og hvad har det af betydning for stedsskabelsen?* Heri ligger hvilken strategisk anvendelse midlertidighedsbegrebet er blevet brugt på i stedsskabelsesprocesser på Refshaleøen. Med tanke på indførelsen af begrebet og hvordan midlertidighed bliver brugt har jeg et ønske om at belyse gennem mine informanternes relation til redskabet og funktion, hvordan begrebet har haft en påvirkning i tid og rum i den geografiske kontekst København. Med tanke for den ændring midlertidig anvendelse har undergået, vil jeg analysere og diskutere det gennem projektets teoretiske ramme og den indsamlede empiri.

Jeg har opdelt analysen i to dele:

I

Midlertidig anvendelse i København

Første del af analysen centrerer omkring midlertidig anvendelse, som i forhold til informanternes udsagn og projektets inddragne rapporter og teori analyseres kontekstnært. Jeg vil dermed undersøge hvad ibrugtagelsen i den københavnske kontekst har betydet for indholdet og brugerne af midlertidig anvendelse.

II

Stedsskabelse på Refshaleøen

Andet afsnit tager fat i den mere vareliggjorte samt forandrede midlertidige anvendelse, hvor jeg inddrager de teoretiske perspektiver fra Klingmann, Zukin, Florida og Bauman dette gøres for at stille spørgsmålstejn ved første del af analysen og den formaliseret midlertidige anvendelse. Afsnittet er opdelt i to underafsnit, som er "Stedsskabelse gennem aktiviteter" og "En ny typologi?"

Efterfølgende foretages diskussionen, som følger op på afsnittet "En ny typologi".

I

Midlertidig anvendelse i København

Altså når man kigger ud af vinduet, så har der stået den bygning, og der har stået den bygning. Når man bygger noget så står det fandeme i hundrede år. - Mette

Midlertidig anvendelse bringer nye elementer til bystrukturen og ændrer på den gængse opfattelse og forventning om, hvad byen er og bliver. Midlertidighed er flygtigt, og ordet er også antonym til permanentheden, som ellers har domineret vores forståelse af bygningsværker, hvor vi om ikke andet har forventet, at bygninger har en længere levetid end blot en årrække. Grundlaget for midlertidig anvendelse har heller ikke som udgangspunkt været at bygge nyt, men at genbruge gamle ubrugte bygninger og ibrugtage ubenyttede arealer. Derfor er redskabet oplagt på gamle industriarealer, og København har oplevet en overgang fra industrisamfund til videnssamfund ligesom mange øvrige vestlige storbyer, og derfor står områderne overfor forandring. Tidligere har storbyens områder været kendetegnet ved planlægning, der centrerer om master planlægning og langsigtet og permanent bebyggelse. Behovene var anderledes, og de områder som i dag står overfor store forandringer var tidligere de industrielle havneområder i Københavns tilfælde. Flyttemønstre er en anden vigtig faktor og har yderligere været med til at påvirke byens områder, især de industrielle havneområder hvor transformationer allerede står stærkt cementeret i nogle af Københavns tidligere havneområder. I Sydhavn har man set sådan en transformation, hvor en byomdannelse fra industri til nye boligområder og integrering af videnserhverv er indtruffet. Jørgen Eskemose, lektor i byplanlægning hos Det Kongelige Kunstakademi, påpeger denne udvikling, og hvordan den har sat sit præg på Sydhavn som område. Han fortæller følgende:

Der er jo ikke mange, der kan huske, hvordan det så ud for 25 år siden. Det var jo fuldstændigt Københavns røvhul. Fuldstændig nedslidt og ingenting. I dag er det jo hammer smart og skide dyrt. (Jørgen:33)

I mellemtiden mellem industri og videnserhvervets ankomst har områderne afventet en overgangsperiode fra isolerede og ekskluderede byområder til nye åbne og inkluderende. De nye områder henvender sig og tiltrækker derfor også et nyt klientel fra videns erhvervet, og selvom at lokalplanerne til for eksempel Nordhavn nævner, at man ønsker at skabe en åben by for alle, så står man her overfor en kæmpe udfordring, da havnepladsen er eftertragtet, og derfor tillader grundprisen ikke nødvendigvis denne åbenhed. Lise Palm fra By & Havn fortæller, at det er en af de udfordringer, man støder på i byfornyelsen ved havneområderne.

Det er meget svært at styre at få en stor blanding af alle mulige mennesker til en by. Det er jo noget med grundpriserne og så en forskellighed i tæthed. Nogle vil gerne bo i villaer og nogle vil gerne bo i rækkehuse, altså man vil gerne bo forskelligt. Man har jo forskellige forventninger, men det er rigtigt, prisen betyder rigtig meget, og markedsprisen er relativ høj, når der er nogle kvaliteter, som der er her, i form af vand og vandudsigt, det er der ingen tvivl om. Det er noget, der er med til at gøre et område attraktivt. (Lise:61)

Tidligere i interviewet har hun fortalt, hvordan det er en af deres største udfordringer at få gjort plads til det almene boligbyggeri. Hun nævner et eksempel om, hvordan man i Århusgadekvarteret har måtte forsømme nogle af de almene boliger og derfor rykke dem længere ud på Nordhavn. De høje markedspriser og udviklingen af en by der bliver mere homogen i sammensætningen er ikke noget nyt fænomen. Da boligpriserne inden finanskrisen var på sit højeste, og der var en stor migration til København, betød det, at det var svært at finde en bolig. Finanskrisen betød også en byggekrise, og der var steder i København, hvor der var en opbremsning af byggeriet, hvilket betød, at man måtte finde alternative måder at skabe liv på. Dette gav muligheder for at eksperimentere, fordi at man ikke kunne fortsætte på samme måde som før af den simple årsag, at der ikke var midler til det. Midlertidig anvendelse er i denne kontekst blevet brugt som et redskab, der har skulle lukke huller som en konsekvens på de store armsvingninger og ambitioner før krisen. Dette åbnede således op for en tiltrængt ny bevægelighed inden for byplanlægning. I Ørestad måtte man opholde nogle af byggeprocesserne, og i stedet åbnede man i 2009 på de tomme arealer en midlertidig sportsaktivitets park, som havde til formål at skabe byliv og aktiviteter i området og derved skabe et mere positivt billede af Ørestad. Så på den måde kan man populært sige, at man har måttet gøre mere for mindre, hvilket også har åbnet op for nye aktører og nye metoder. Aktivering og bevidstgørelsen af midlertidig anvendelse forekommer på mange måder lineært med Berlins 90'ere, men hvor brugen i Danmark typisk har været baseret på et mere lovligt grundlag. Den uventede hjælp fra byrumspionere har haft en stor andel i Berlins udvikling til en af verdens førende kreative byer. Det ligner, at København ønsker en lignende udvikling, hvor især integreringen af midlertidig anvendelse i Nordhavn og specielt Refshaleøen viser et billede af dette. Stadig ses der en forbeholdenhed mod midlertidig anvendelse i København, som kan skyldes tidligere mislykkede og problematiske oplevelser med redskabet, som jeg har beskrevet i forhold til eksemplerne Christiania og Ungdomshuset. En anden årsag er, at der har været brug for en tilvænningsperiode til den nye form for planlægning, der er mere sporadisk, spontan og ikke så langtidsholdbar som den vante master planlægning og langsigtede planlægning. Mette Annelie Rasmussen, som er medlem af Teknik – og Miljøudvalget, beskriver også, at der på Rådhuset stadig er

en forbeholdenhed overfor midlertidighedsbegrebet, selvom de fleste partier er begyndt at se fordelene i at benytte midlertidig anvendelse som redskab.

Det er et nyt koncept, vi skal vænne os til i København og i alle mulige andre byer. Hele den her midlertidigheds tanke. I flere hundrede år har vi været vant til, at når man kigger ud af vinduet, så har der stået den bygning, og der har stået den bygning. Når man bygger noget, så står det fandeme i hundrede år, og det er måske en anden tankegang, vi skal vænne os til nu. At der er mere en midlertidig, pop-up kultur, som også kommer til at kunne ses i bybilledet. (Mette:68-69)

Midlertidig anvendelse er et redskab, som stadigvæk er forholdsvist nyt i en dansk kontekst, hvilket også har betydet, at midlertidighed som begreb og redskab har haft brug for en integrering i dansk politik. Ifølge informanterne har man dog taget godt imod begrebet, og særligt det at det kan betragtes som et 'risiko' – frit redskab har særligt en positiv indvirkning på nogle aktører i byplanlægningsfeltet. Men midlertidighed som begreb er også under forandring og er blevet omdefineret og reevalueret i den danske kontekst, hvilket blandt andet ses i rapporten *Mulighed for Midlertidig Anvendelse*, som jeg introducerede i "Den Københavnske Kontekst". Dette vil jeg gå i dybden med senere, hvor jeg vil se på det, jeg kalder den etablerede midlertidighed, som også bliver præsenteret i ovennævnte rapport, men først vil det være hensigtsmæssigt at se på, hvilket format af midlertidig anvendelse man typisk har set og brugt i København.

Christiania cyklen, det er jo blevet et brand, og hvis kreativiteten får lov til at vokse og får lov til at være lidt i fred uden et kommunalt tilsyn, så kommer der nogle spændende ting ud af det. - Mette

Selvom midlertidig anvendelse som politisk redskab er relativt nyt, så er det ikke et fremmede fænomen i København. For eksempelvis har Christiania aldrig været et tiltænkt område, der nødvendigvis skulle huse de folk, som det gør, og permanentheden har også i mange år været til diskussion. I starten var Christiania også et eksempel på en ulovlig form for midlertidig anvendelse, men ikke desto mindre har man set, hvordan sådan selvgroede arrangementer har kunnet gavne, når det har fået nogenlunde frit løb. I denne kontekst er det også interessant, fordi at det netop kan relateres til USC's identificering af *system flygtninge* inden for midlertidig anvendelse og derfor kan karakteriseres som nogle af de originale brugere af midlertidig anvendelse. I formningen af Christiania har man oplevet det afkast, der kan opstå, når kommunal indflydelse mindskes. Mette nævner, hvordan Christiania cyklen er et eksempel på dette:

Altså ude på Christiania har man fundet ud af, ude ved cykelsmeden derude – kom med Christiania cyklen, det er jo blevet et brand, og det er jo den der at hvis kreativiteten for lov til at vokse så... og få lov til at være lidt i fred uden et kommunalt tilsyn, så kommer der nogle spændende ting ud af det. (Mette:68)

Man kan dog diskutere, om Mette har ret i ovenstående, da Christiania er et sted, der har mødt meget politisk modstand. Alligevel har man formået at skabe værdi, både i sted i form af turisme, men også i ting som Christiania cyklen. Stedet og cyklen har fået lov til at vokse og danne sit eget liv, hvilket giver området en skæv karakteristik i forhold til det omliggende samfund. Derfor våger der en vis autenticitet over både stedet, men også cyklen. Lise Palm, som er projektleder for arkitektur og planlægningsafdelingen ved By & Havn, nævner, hvad nogle steder og initiativer betyder for et område og en bydel, som er vokset uden om de regelsæt, der har eksisteret i området - i dette tilfælde Fiskerihavnen på Nordhavn. Fiskerihavnen, som ikke er midlertidigt, men en permanent fiskekolonihaveforening, er ifølge hende et eksempel på selvgroede områder, der giver inspiration til et sted. Hun sagde følgende:

Det er jo ikke et sted, man må bo, men det gør man helt sikkert, eller man kunne godt forestille sig, at nogen kunne finde på at overnatte der, så det tror jeg. Det er sådan et klondike agtigt sted. Det er rigtig karismatisk, meget sjovt sted som jo er nogle af de steder, som er rundt omkring i byen, selvopstået, selvskabte, og det giver jo også en helt særlig karakter, men også en særlig kvalitet til et sted, at der plads til noget, der ikke er alt for regelrettet og stift, men har lidt mere tilfældighedernes præg. Det er i hvert fald et sted, der er sjovt at tage ud til. (Lise:52)

Dette eksempel tyder på, at et område gavnes af initiativer, der er skabt udenfor det regelrettede system, som Lise nævner. De giver området noget kant, som også er noget, hun nævner senere i interviewet, hvor hun mener, at steder som Fiskerihavnen vil gavne et område, da man har brug for diversiteten, kanten og det skæve. Samtidig er det, som nævnt, noget som inspirerer midlertidighedsbegrebet, i hvert fald i den danske kontekst, hvor at Lise også nævner, at luftkastellet, som var en af de første midlertidige aktiviteter i København har dannet et grundlag for, hvordan man anskuer midlertidig anvendelse i By & Havn. Det handlede så vidt om at aktivere et område, som ellers var forsvundet ud af københavnernes bevidsthed. Man fokuserer på midlertidige aktiviteter i en testende form frem for den mere etablerede midlertidighed, som hun kalder det. Samtidig mener hun dog, at revideringen af planloven giver flere muligheder i den midlertidige anvendelse, og det er noget, som de glædeligt tager imod og ser et potentiale i. Udover at der gives udtryk for begejstring i forhold til midlertidig anvendelses virkemidler, så har flere af aktørerne oplevet en forbeholdenhed overfor midlertidig anvendelse. Nogle af

informanterne har givet udtryk for, at den almene holdning omkring midlertidighedsbegrebet har været præget af en uheldig historik, hvilket har betydet, at ikke alle har støttet lige meget op omkring benyttelsen af midlertidig brug. Den midlertidige anvendelse, der har været kendetegnet ved subkulturelle og autonome bevægelser, er blevet erstattet af en mere legitim og lovgivet form. Dette har givet anledning til en række forandringer i betydningen og ønsket om midlertidig aktivitet. For eksempel er hensigten med midlertidig anvendelse i et byplanlægningsperspektiv markant anderledes, end den som udspringer fra græsrodsbevægelser og subkulturelle grupper. Dette har naturligvis en betydning for indholdet af aktiviteten i den midlertidige anvendelse, hvor nogle af mine informanter fortæller, at den gnist og kant som de uautoriseret og selvgroede aktiviteter besidder er svære at videreføre og opretholde, når midlertidig anvendelse udvikles som en autoriseret og økonomisk understøttet aktivitet. Claus Hovmøller, som er plan - og udlejningschef hos Refshaleøen, fortæller følgende om dette:

Jo, det mister jo noget vildskab, men vi kan ikke gøre det anderledes. Vi kan jo ikke bare sidde og lukke øjnene for, hvad der sker (...) Det skal være rigtigt. Så man kan sige, det også betyder, at aftrykkene fra de aktiviteter bliver det større, fordi du skal ind og isolere nogle bygninger. Du skal ind og gøre alt muligt - føre afløb, føre el, du skal føre alt muligt. Så det er jo selvfølgelig en kunst at bevare og blive ved med at have et område, som er interessant og skævt osv., men det skal også gøres ordentligt, og det er jo også det, der ligger i at få lavet en planlægning for det, og sige nu laver man en lokalplan og nogle rammer for, hvordan man kan gøre tingene osv. (Claus:8)

Så førhen hvor byrumspionerne skabte aktiviteter mere spontant og illegitimt, var der mere rum til at være kreativ, men også en større risiko for at blive nedlagt. Midlertidig anvendelse har med det in mente oplevet en udstrækning i tid og rum, hvor at aktiviteterne bliver mere omfattende og strategiske, og den har sat sig i bevidstheden af de autoritære aktører. Denne udvikling vil jeg beskrive nærmere, for hvad er det for en relation mellem et område og aktørerne, der opstår på baggrund af ibrugtagelsen af midlertidig anvendelse, og hvad giver midlertidig anvendelse mulighed for?

Hvor midlertidighed var mere et anarkistisk tiltag, er det, som sagt, næsten blevet en formalitet, en lovgivet ret, man har til midlertidigheden - Jane

Ifølge informanterne eksisterer der ikke mange ulemper ved at bruge steder midlertidigt, men da jeg primært har interviewet mennesker der aktivt benytter sig af redskabet i sin hverdag, kommer det ikke som nogen overraskelse, at man primært ser positivt på begrebet. I forhold til redskabet siger Lise følgende:

Man kan sige, at her er det de midlertidige aktiviteter, som bliver en løftestang for at få puttet nogen permanente aktiviteterne ind, der er med både til og... først og fremmest til at profilere bydelen, men også selvfølgelig for at give nogle af de ønsker folk har til aktiviteter i området og få dem indarbejdet i området. (Lise:48)

Ifølge Lise har midlertidig anvendelse en dobbelt effekt. For det første gavner den et givent område, mens at beboere får lov til at udfolde sig på rum, der ellers er begrænset af i storbyen. For det andet giver det et praj om, hvad en fremtidig succesfuld bydel skal bestå af. Det betyder, at midlertidige anvendelser er fordelagtigt for flere aktører i det københavnske byrum, heriblandt nogle af dem som jeg har snakket med. For eksempel er det essentielt, at et område som Refshaleøen er tilgængeligt, for at virksomheder som CPH Village kan eksistere. Hvis ikke det var for den billige husleje og 'øde' beliggenhed vil der hverken være økonomisk incitament eller kvadratmeter til midlertidige studiebyer og andre lignende projekter. Derudover giver virksomhederne og aktiviteterne en profilering og identitet tilbage til området, samtidig med at aktiviteterne fungerer som en slags forsøgsordning til at give en fornemmelse af, hvilken vej området skal hen. Ifølge Lise får de fremtidige ejere og udviklere en løftestang via de midlertidige aktiviteter, om hvad der fungerer, og hvad der ikke gør. Ydermere er det et redskab, som hos politikerne fremstår kærkomment af den årsag, at det mere eller mindre er et risikofrit redskab, der ikke kræver økonomisk involvering, men blot at facilitere et nyt planlovsgrundlag og eventuel kontakt mellem de forskellige parter. Den midlertidige aktivitet har, som Lise også kommer ind på i citatet, den effekt, at beboerne i byen rent faktisk kan få indflydelse i aktiviteter og events. Midlertidig anvendelse indeholder derfor også en større grad af brugerinddragelse. For mange af byens brugere og beslutningstagere fungerer midlertidigheds redskabet derfor som noget umiddelbart positivt.

Det er dog nødvendigt at klargøre, hvilken midlertidig anvendelse der tales om, fordi at anvendelserne har ændret format. Dette fremgår, som jeg har nævnt, i rapporten *Mulighed for Midlertidig Anvendelse*, at der er en differentiering i varigheden af anvendelsen og dermed også i størrelsen. Hvor det tidligere har haft rod i undergrundsbevægelser og grupperinger, som blandt andet anarkistiske og sub-politiske grupperinger, så er det i dag et begreb, der aktivt anvendes i politiske beslutningsprocesser og i den mere gængse byplanlægning. Lise kommenterede udviklingen i midlertidig brug af rum, hvortil hun sagde følgende:

Den mere formaliseret, den tror jeg jo, altså den er jo holdbar på en anden måde, så der kan man måske sidde lidt roligere, og den bliver nok også både dyrere og ofte dyrere og mere... der vil ofte være flere krav til. Altså hvis man bare lukker en, et eller andet op i en hal og har en vandslange der skylle tallerkner nødtørftigt af eller hvad man nu gør,

så er det jo formentlig en billigere løsning, men så også med fare for, at den ikke får lov til at blive der. Så derfor er det meget større risiko for alle parter. (Lise:53)

Midlertidighed i en formaliseret form ændrer grundpillen i redskabet, hvilket får den betydning, at det som det formaliseret går ind og tilbyder i form af sikkerhed også har den effekt, at "luften kan fuse ud af ballonen" (Lise). Omvendt har den formaliseret udgave af midlertidighed den sikkerhed, at initiativer og arrangementer ikke bare bliver lukket ned, men en kontrakt på at man har tilladelse til at benytte stedet. Derfor er der ingen tvivl om, at den nye form for midlertidig anvendelse både indeholder fordele og ulemper, og at midlertidighed som en "lovgivet ret" (Lise) har givet anledning til en omrokering i prioriteter, der har betydet, at selve aktiviteten har fået et nyt fokus. Det nye fokus betyder, at aktiviteten nedprioriteres i forhold til strategien, som er ad-hoc fortællingen om stedet. Jane Ostermann som har projektet 'Kolonien' på Refshaleøen nævner dette nye fokus, hvor hun fortæller, at man som aktør indgår en 'kontrakt' med grundejeren, som i bund og grund er en handel, hvor at man får plads til kreativ udfoldelse og innovative projekter, hvor man til gengæld hjælper med at eksponere området via sin aktivitet. Jane siger følgende

Nå, men det er jo dealen. Altså dealen er, at jeg sidder her og fortæller dig blandt andet om »prøv lige og se hvor fedt der er her«. Altså dealen er jo, at når boligbladene kommer, at der bliver taget et billede derudad ikke altså. Altså sådan er det, altså det har vi jo set mange gange før ikke. At det starter jo med, der er sådan noget her der rykker ind og så på et eller andet tidspunkt så altså, Richard Florida, du ved sådan er det. (Jane:36-37)

Jane fortalte forinden det ovenstående citat, at hun havde haft mange besøg af bolig og livsstilsmagasiner, som var meget interesseret i hendes projekt, og blot dagen forinden havde hun haft besøg af et udvalg af medarbejdere fra IKEA. CPH Village er praktisk talt naboer med Jane på Refshaleøen, og i mit interview med Frederik nævner han også en alliance med grundejerne. Dette bevidner om, hvad disse projekter kan gøre for et område, hvor at de kreative og innovative sætter fokus på selve aktiviteterne, og dermed bliver området ligeledes eksponeret og italesat til den brede befolkning. Den formaliseret midlertidighed giver også nye muligheder i forhold til varighed og form. Flere af informanterne nævner, at revideringen af planlovsgrundlaget, så varigheden nu er 10 år i stedet for tre år, har betydet, at formen er blevet en mere fleksibel og varig udgave. Dette åbner nemlig op for midlertidige bolig projekter som CPH Village, og tilføjer det økonomiske incitament i at udvikle boliger der kan udfylde det eksisterende tomrum i forhold til boligtilbud. At der kan være en risiko ved, at midlertidig anvendelse mister noget gnist, vil være et tilbagevendende emne i analysen, men i forhold

til ovenstående er der ingen tvivl om, at den formaliseret udgave af midlertidighed giver nye muligheder og andre tilbud i forhold til den tidligere midlertidige anvendelse.

Så fandt vi ud af, at containere er særligt sjove, fordi at man kan flytte dem, og hvad kan man så med det? Jamen så vil man selvfølgelig kunne tage nye områder i brug – midlertidigt og så siden flytte bystrukturerne. – Frederik

Hvad jeg har håbet at vise i de ovenstående afsnit er, at midlertidigheds begrebet har oplevet en stor transformation i byplanlægningsperspektivet og samtidig bevæget sig væk fra dens indledende fase. Der er sket en ændring i indhold, men også i tidshorisont og størrelse af midlertidig anvendelse. At midlertidigheden er blevet mere formaliseret og har fået en anden tidshorisont, skaber nogle nye muligheder for innovative aktører i byrummet og aktørerne i byplanlægningsfeltet. Midlertidig anvendelse efterlader nu større aftryk end førhen, hvor at det var tomme og forældet bygninger, der blev taget i brug, til nu hvor det er ubrugte bygninger, som undergår store fysiske transformationer, for eksempel Bloc and Walls på Refshaleøen, som har ombygget en gammel industri hal til en klatrehal med et budget på 18 millioner kroner (Claus). I og med at midlertidigheden indeholder væsentlig større investeringer og dermed projekter, så har midlertidig anvendelse også haft et behov for at blive formaliseret og integreret i politisk forstand. Men yderligere har midlertidighed været nødsaget til at opnå en endnu nyere form i forhold til en integrering af boliger. Samtidig har den eksisterende eller midlertidige anvendelse op til for nyligt nemlig ikke være forenelig med et boligperspektiv. Som Claus siger:

Ja, man kan sige lige præcis, når man taler boliger, så vil det være problematisk, fordi der vil være nogle bestemmelser omkring boligreguleringsloven, hvor at boliger du opretter kan være svære at nedlægge igen, så det er ikke så godt foreneligt med det midlertidige. Når man taler ungdomsboliger, som Frederik og Michael arbejder med, så er det nemmere for os at regulere, altså fordi det er med den lovgivning, der ligger 10 år (...) Ja. Så man kan godt være sådan lidt, det er ikke sådan helt uproblematisk at etablerer en bolig, og så sige at det er midlertidigt, fordi spørgsmålet er, om man kan få lov til at nedlægge det igen, og det er der mig bekendt nogle problematikker forbundet med. (Claus:2)

Ifølge Claus, som sidder ved grundejernes bordende, kan det altså være svært at få integreret boliger ind i et område som Refshaleøen eller forene det midlertidige med bolig. På den anden side af bordenden hos CPH Village er processen med at få etableret boliger i form af containere heller ikke ligetil. Problematikkerne, som opstår, er ikke anderledes, end når der bygges permanente boliger, men eftersom at lokaliteten for de midlertidige studieboliger er placeret i områder, hvor store

arrangementer og støj kan forekomme, opstår der en masse problemer kombineret med boligreguleringsloven. Frederik siger:

Det er galimatias, hver gang man tror, at man har en grund, så opstår der et eller andet problem. Om det så er, at det ligger for tæt på et rensningsanlæg, selvom vi lå sådan... Jeg tror, vi lå en kilometer væk fra et rensningsanlæg (Frederik:24)

CPH Villages arbejde indtil nu har derfor involveret meget lobby arbejde, som også nævnes af flere informanterne, hvilket også tyder på, at projektet ikke bare er at få opstillet nogle boliger, men rykke og skubbe til byplanlægnings reglementer, som de er. I interviewet nævner Frederik ønsket om at skubbe til planlægningen i dens nuværende form, hvilket er noget, som gøres med containerne som udtryk, men også noget, der virker til at være en større og mere strategisk idé fra CPH Village. I forhold til dette siger Frederik:

Så fandt vi så ud af, at containere er særligt sjovt, fordi at man kan flytte dem, og hvad kan man så med det? Jamen så vil man selvfølgelig kunne tage nye områder i brug – midlertidigt og så siden flytte bystrukturerne (...) Vi fandt hurtigt ud af, at der er mulighed for at lave en ny typologi, som er fleksibel. Altså en eller anden form for byudvikling, der ligger midt i mellem meget permanent, hvor vi laver masterplans, og hvor vi tror, at vi er superkloge og planlægger 60 år frem i tiden, 100 år frem i tiden. Lave en hel bydel. Nordhavnen, Ørestaden osv. Det er sådan noget, man ser i Danmark. Eller som der skete i mange udviklingslande. At der sker en eller anden fuldstændig organisk byudvikling, som er fuldstændig uplanlagt, som knopkyder fuldstændig, som er rigtig spændende, men hvor det ikke bliver tænkt sammen, og hvor infrastrukturen ikke hænger sammen og sådan noget. Vi tænker, at måske kan man opfinde en eller anden model midt i mellem, som er langt hurtigere og afprøve, men hvor at man samtidig ikke slipper fuldstændig det her planlægningselement, og det er ligesom den rejse som vores virksomhed har været ude i. Hvor vi så nu står med at ville lave de her studiebyer i tomme områder af København, som skal stå i en ti årig periode som udgangspunkt, måske længere. (Frederik:13-14)

Midlertidig anvendelse virker her som et middel i sammenspil med containeren, i idéen om at konstruere en ny form for 'typologi', som Frederik selv nævner. Det er noget, som bringes op flere gange i interviewet med Frederik. Idéen om at skabe noget, som ikke bare er boliger, men som også skubber til samfundet. Det vil jeg vænne tilbage til senere, men idéen her er interessant, fordi at det midlertidige rum og den nyere form af denne muliggøre disse projekter. Det med at eksperimentere med nogenlunde

frie tøjler og i et område, som understøtter det med en masse andre aktiviteter af lignende karakter, skaber nogle særlige forhold, som jeg vil komme ind på i det næste afsnit.

Opsamling

Jeg har indtil nu været omkring midlertidig anvendelse i en københavnsk kontekst og en langsom indføring i forholdet mellem midlertidige anvendelse og mobile boliger. Hvad jeg har påvist er, at transformationen fra et anarkistisk, græsrodsinitiativ til et politisk-redskab har medbragt store investeringer, hvilket betyder større og mere omfavnende aktiviteter. Det bruges derved i efterstræbelsen på at transformere et område fra at være ekskluderet og identificeret med de gamle industri – og havnerelateret aktiviteter, til at være et inkluderende område, som indeholder både nogle af de gamle aktiviteter, men også nye inkluderende og mangfoldige aktiviteter.

Derudover er det tilsigtede mål med den midlertidige anvendelse ændret. Fra et byplanlægningsperspektiv er det nemlig blevet redskab, som har til formål at optimere området, så derfor er der et ad-hoc element i selve aktiviteten. Jeg kom i det ovenstående ind på, at der havde været en udskiftning af aktører og brugere, og jeg vil argumentere for, at ad-hoc elementet er en af årsagerne. På den måde er brugerne af de første midlertidige anvendelser ikke kompatible med denne nye form, som netop ikke er rettet mod det forankrede fællesskab, og som Florida argumenterer imod. Men den midlertidige anvendelse jeg fokuserer på, og som mine informanter beskriver, understøtter også Floridas ærketype på byens optimale udvikling, nemlig inddragelsen af det kreative erhverv og en tillokelse af den kreative klasse. Derfor er den formaliseret midlertidige anvendelses tilsigtede strategi ikke at facilitere muligheder for forankret og tætte fællesskaber, men nærmere de kvasi-anonyme. Hvilket blandt andet viser sig i mange af de aktiviteter, man ønsker at tiltrække aktiviteter, som besidder denne korte fællesskabstype af ad-hoc fællesskaber. Aktiviteterne på disse områder indgår også i en benhård konkurrence, hvor det handler om at besidde aktiviteter, der tiltrækker de rigtige mennesker. På den måde kan områder, der opererer med den midlertidige aktiviteter forekomme som byens forlystelsespark for den urbane byboer. Et sted, hvor der gives plads til det skæve, det eksperimenterende og talentfulde. Et bestemt sted i forhold til dette er Refshaleøen, og jeg vil i anden del af analysen gå mere i dybden med de aktiviteter, der eksisterer på området, og undersøge hvad det er for nogle aktiviteter, og hvordan de indgår i stedsskabelsen på Refshaleøen.

Derudover vil jeg i anden del komme ind på udstrækningen i tid og rum, i tilfældet af Refshaleøen, samt undersøge, hvilke planlægningsmekanismer der har haft en påvirkning på denne udvikling.

II

Stedsskabelse i lyset af midlertidig anvendelse og mobile boliger

Man skruede nogle europapaller sammen og kastede noget sand ud på havnekajen og så lavede man en bar og serverede nogle Mojitos... I dag er midlertidighed blevet lidt mere business, altså når man bygger midlertidige ungdomsboliger, det kræver jo en ret stor investering - Claus

Midlertidig anvendelse har mistet sin uskyldighed. Det er ikke længere blot punkere eller techno-glade mennesker, der squatter og indtager gamle ubrugte industribygninger. Midlertidig anvendelse er blevet et middel i byplanlægning, som har oplevet forandring på flere parametre. Siden midlertidig anvendelses begyndelse har hele formatet undergået en forvandling, der har betydet, at større økonomiske investeringer bliver tilført de midlertidige anvendelser og som flere af informanterne nævner, er man langt fra, hvad den var i begyndelsen. Så udover hvad jeg anførte i ovenstående opsamling af første del af analysen, så er det også faldet sammen med, at midlertidig anvendelse indgår som et redskab, der skal forbedre den fremtidige bydel. Så med store økonomiske investeringer medfølger også et større ansvar, og derfor er redskabet måske ikke så risikofrit længere, hverken for politikerne eller brugerne. Blandt andet, fordi at det fysiske aftryk, som ellers før var minimalt i midlertidig anvendelse, nu er blevet af en størrelse, som er mere end blot et par pløkker og et telt. Der har også været et skifte i aktørerne i feltet, hvor at grundejerne og politikerne har fået en væsentlig større indflydelse på, hvilke aktiviteter der foregår i de midlertidige rum, som er et naturligt resultat, eftersom det er blevet økonomisk og politisk engageret. Det ovenstående peger i en retning af, at midlertidig anvendelse har oplevet en udstrækning i tid og rum, hvor det er nødvendigt med større kontrol og planlægning.

Udstrækningen af tid og rum er et resultat af den økonomiske og politiske indflydelse, som på en måde har stabiliseret og skabt en sikkerhed omkring anvendelsen, hvilket gør at aktiviteter ikke pludseligt nedlægges på grund af den økonomiske og politiske opbakning. Claus fortæller i følgende citat, hvordan man i dag anvender midlertidig anvendelse som redskab på Refshaleøen, og hvordan rollerne og indholdet er fordelt i den nuværende form:

I dag er midlertidighed blevet lidt mere business, altså når nu man bygger midlertidige ungdomsboliger, det kræver jo en ret stor investering, når man laver madmarkeder med en million gæster, så er det noget, som også kræver stor investering. Masser af planlægning. Så jeg tror, man må sige, at det der startede med at være en lidt subkulturelt, uorganiseret og græsrodsagtigt, det er rykket nogle niveauer op, hvor der

også efterhånden er en del penge forbundet med det. Der bliver lavet planlægning for det, der bliver investeret millioner i forskellige projekter og midlertidighed for os, måske os specielt, jamen der er det også begyndt at få en ret lang tidshorizont. Altså, hvornår er noget midlertidigt? For nogen er 10 år jo ikke midlertidigt, det er permanent. Men for os, fordi at vi har det helt lange perspektiv, så er 10 år midlertidigt. Men har man en 10 årig horisont, så har man også mulighed for at lave nogle ret store investeringer, og det ser vi jo så også ske herude på området. Fra værftet lukkede i 96, til vi kommer i gang med at by udvikle, det kan være, der så er gået 30 år og måske mere. Og det er jo ret meget, altså det tænker jeg jo ikke sådan umiddelbart, at det er midlertidigt, så er det måske nærmere en fase eller hvad man kan sige ikke. Men altså midlertidighedsbegrebet har været rigtig godt til at frame de her ting, som vi arbejder med, og det er virkelig interessant for os at være i den her lomme, hvor man kan sige perspektivet for vores udvikling, realistisk set er 10-15 år ud i fremtiden. Det giver nogle rammer at arbejde inden for, som gør, at det midlertidige eller karakteren af de midlertidige projekter bliver en lidt anden end der hvor det startede. (Claus:4-5)

Den transformation midlertidig anvendelse har undergået indebærer en omstrukturering af begrebet i forhold til dens ændrede tidsdimension, forøget økonomi, involvering af politiske beslutningstagere og grundejere, hvilket betyder, som Claus også nævner, at man har bevæget sig fra at " *midlertidigheden måske startede med at være noget der lå helt nede i starten af sådan en proces, så er den måske så også bevæget sig lidt længere op og lidt længere frem* " (Claus:6). Det Claus beskriver i dette citat er, at man i den formaliseret midlertidige anvendelse er springet nogle trin over i gentrificeringsprocessen af et område. Man har nu opskriften og er ikke i lige så høj grad afhængig af, at byrumspionererne skal skabe noget uafhængigt af de politiske og økonomiske processer. Førhen var midlertidig anvendelse kendetegnet ved at være et initiativ i byplanlægningen, der vidnede om krise, visionsløshed og kaos, men nu er det et redskab, der er legitimt, og som anerkendes af aktørerne inden for byplanlægningsfeltet. Årsagen hertil skal findes i, at man har bevæget sig væk fra bottom-up tilgang og til en top-down styring. Som jeg nævnte i første del af analysen er en af de primære mål med formaliseret midlertidig anvendelse at genintegrere de funktionstømte havneområder, og derfor har aktiviteterne behov for et bredt udsyn med henblik på brugere. Subkulturerne, anarkisterne, squatterne og systemflygtningen, som UCS betegner dem, er derfor ikke medtaget i den formaliseret midlertidige anvendelse, måske fordi at der en gensidig uforenelighed. Denne udvikling vil ifølge Floridas perspektiv være passende, da fællesskaberne, som tidligere har domineret midlertidig anvendelse, har været ekskluderende og tætte, og de er derfor ikke optimale i en byudviklingsforstand. Derimod lægger fællesskabstypen i den formaliseret midlertidighed sig i forhold til det kvasi-anonyme, på grund af at de

er åbne og inkluderende, i hvert fald for de grupper man ønsker at tiltrække som et aspirerende område. Dette kan eksemplificeres i følgende citat af Claus

Ja, altså, jeg tror, der var mere punk på Refshaleøen for 20 år siden, end der er i dag. Til gengæld kommer vi nok lidt bredere ud. Det tror jeg, du har fuldstændig ret i. Tag nu sådan et projekt som Copenhagen Street Food, som kommer herud i en ny form, og trækker rigtig mange mennesker til. Det er heller ikke sikkert, at alle de folk, der kommer, hører indie rock og går på café på Vesterbro. Det kunne også godt ske, at nogle af dem bor i Hillerød eller i Vanløse (...) Og nogle kommer endda udefra som turister. Nu var mine forældre med ældresagen i København på bustur for nogle måneder siden. De kørte rundt med bussen og var blandt andet på Papirøen. Altså det er jo sådan nogle ting, som man også ser, når man kommer så bredt ud med sådan et projekt der. Så man kan sige, at den der lomme af meget specifikke typer - den er svær at holde, når man kommer op og trækker rigtig mange mennesker, så vi vil også få... Men det er jo den udvikling, der er i det, når det er, at projekterne ligesom bliver større og trækker bredere. Men det er sådan en balancegang at finde den rigtige balance, hvor det er, at området stadigvæk har sin kant og sin profil og stadigvæk er interessant. (Claus:8-9)

Ovenstående fortælling påpeger den udvikling, som den midlertidig anvendelse har haft fra aktiviteter, der primært har været fællesskaber, der har været lukkede og tætte til de kvasi-anonyme fællesskaber, som ifølge Florida følger til økonomisk vækst og fremgang. Udover de besøgende brugere, så skaber Refshaleøen også et sted for innovatørerne og kreative ildsjæle, samtidig med at der også er plads til produktion, så det 'gamle' og 'nye' Refshaleøen møder hinanden. Men samtidig udelukker man nogle af de grupper, som kendetegnede den traditionelle midlertidige anvendelse. Mantraet for stedsskabelsen på Refshaleøen kan siges at være en variation i aktivitet og ønsket om et mangfoldigt publikum. Men fælles for hoveddelen af aktiviteterne er, at man ønsker at skabe et ungt billede af bydelen. Refshaleøen stedsskabelse fremtvinger de kvasi-anonyme fællesskaber ved at skabe forhold på stedet, som giver en vis frihed, og samtidig vil man kunne sige, ifølge Florida, at stedet allerede har skabt en tiltrækningskraft på grund af øens store indhold af kreative aktiviteter og mennesker. Man ønsker at drive stedet videre ved at åbne området, samtidig med at der bibeholdes noget produktion og industri. På den måde kombineres det gamle med det nye kreative erhverv, hvor man lader sig inspirere af den traditionelle midlertidige anvendelse, mens man også bringer nye elementer ind i det.

I forhold til Claus' kommentar, om at man i midlertidigheden er sprunget nogle faser over er interessant i optikken af Zukin, fordi, at forløbet minder om loftslejlighedernes vareliggørelse og gentrificeringsprocesser. Det ses både i udskiftningen af karakter i den midlertidige anvendelse, hvor at

de initiale brugere og byrumspionere er skiftet ud, til de mere 'tålelige'. Som min informant Jane nævner, har disse aktører jo nødvendigvis også selv være nødt til at omstille sig, fordi at det de gjorde i bund og grund var illegitimt og derfor ikke holdbart i længden. Jane har selv været i kontakt med den første bølge af midlertidig anvendelse i Amsterdam, hvor hun fortæller om deres nødvendige omstilling:

Altså hele den mentalitet, som peakede da jeg kom til Amsterdam. Altså det vil sige, der var ingen problemer i forhold til at finde atelier, boliger - altså der var masser, hvis man ligesom gjorde noget ved det. Så det har jeg brugt, altså jeg har jo lavet i alle afdelinger, har jeg jo lavet ting på de hylder ikke. Altså fra barer til, amen altså du ved, udstillinger til arrrh, altså du ved og det der var ligesom læren for mig i det var og det var det jeg kunne se på nogen af dem gamle, altså dem der havde været med til 'squatting' ting både i firserne, at på et eller andet tidspunkt, så du kan ikke blive ved, på et eller andet tidspunkt, så bliver du nødt til at have den der sikkerhed og det kan man så regel gøre ved at man betaler noget husleje eller man køber lortet ikke (Jane:38)

Det kan derfor udledes, at aktørerne, i takt med at der har været en formalisering og en tendens til en mere top-down styring af midlertidig anvendelse, har haft behov for en tilpasning i forhold til dette. I den formaliseret benyttelse af midlertidig anvendelse kan man argumentere for, at de økonomiske kræfter har overtaget, og som Zukins hovedtanke er, så er der sket en 'artistic mode of production'. Så ligesom i loftslejlighederne, så bliver de oprindelige first-movers skubbet ud til trods for middelklassen og den kreative klasse.

Stedsskabelse gennem aktiviteter

Midlertidig anvendelse er for sted katalyserende et stadie mellem det gamle og det nye område. Det vil være paradoksalt at sige, at midlertidige aktiviteter fortsætter, i hvert fald i dets nuværende form, til et nyt og mere permanent område skal igangsættes. Den midlertidige anvendelse benyttes derfor som en medierende strategi, hvorpå man søger at tillægge et område identitet, eller som jeg har skrevet om tidligere, at teste aktiviteter før etableringen af mere faste og permanente aktiviteter samt vedligeholdelse og udnyttelsen af en stor og ubrugt mængde rum. Jeg har i løbet af projektforløbet været på Refshaleøen tre gange for at lave interviews. Første gang jeg var der, var der stort set tomt. Anden gang var der COPENHELL, som er en musikfestival koncentreret om musikgenren Heavy Metal Rock, og den tredje gang var der Move Copenhagen, som er en gymnastik/danse/bevægelsesfestival. Så af de tre gange jeg har været der i forbindelse med interview, har stedet ændret sig gevaldigt gang fra gang. Min umiddelbare tanke var, at identitetsskabelsen af Refshaleøen fremstod skizofrent. Ved eftertanke må

man naturligvis se det i en helhed, hvor at området åbnes og på den måde fremstår tilgængeligt for offentligheden i forskellige sammenhænge. Jeg konfronterede dog stadig Claus med dette, hvortil han sagde:

Man kan sige, at hvis man skal tænke ud fra sådan en helt kynisk forretningsmæssig logik, så kan man sige, at de folk som tager til Copenhell i dag, er måske folk der skal købe lejligheder om ti år eller femten år (...) Og det er ikke dårligt, at de har fået nogle gode oplevelser på Refshaleøen, den dag at de skal ud og købe deres første bolig. (...) Jamen hvordan kunne vi godt tænke os, at en fremtidig by så ud, hvad kunne vi godt selv tænke os, der var i nærheden af der, hvor vi skal bo og arbejde. Jamen, vi kunne måske godt tænke os, at der var et sted, hvor man kan spise, og et sted, hvor man kan høre en koncert, og der var et sted, hvor man kan dyrke idræt. (Claus:3)

For Refshaleøens Ejendomsselskab handler det om at skabe aktiviteter, der frembringer tilknytning til området, men lige så vel handler det om at teste, hvad der virker, og hvad der ikke virker i forhold til byudvikling. I optikken af Kiib og Marling er Refshaleøen et godt eksempel på 'the experience city', som indretter sig til at have et mangfoldigt og performativt byrum. I aktiviteterne på stedet ønsker man at integrere elementer, som skaber en interaktiv brugerflade, der gør, at brugerne i byrummet kommer i kontakt med sanserne og sætter gang i/skaber erindring og refleksion. I citatet fra Claus er det dog en slags forestående tilknytning, man skaber. Det er ikke nutidens erindringer, der er i fokus, men erindringerne der skal eksistere ude i fremtiden. Brugerne er selv aktive i at skabe erindringerne, der skaber tilknytning til et potentielt byområde 10-15 år ude i fremtiden. Hvad enten det er gymnastik udøverne eller Heavy Metal lytterne, har man gjort noget aktivt for at skabe tilknytning og fortælling i form af enkeltstående events. Området kommer på den måde til at bestå af mangfoldige individuelle fortællinger og erindringer, hvor det fysiske aftryk er svundet med tiden i forhold til fremtidige permanente by. Selvom området måske vil se anderledes ud ude i fremtiden, og området vil bestå af permanente boligbyggerier og en ny social infrastruktur, så kunne man forestille sig, at der stadig vil være et imaginært sted hos mange af brugerne af området. De fællesskaber, som knytter sig til Refshaleøen, er yderligere interessante at anskue ud fra et midlertidighedsperspektiv, planlægningsperspektiv og forbrugsperspektiv. Vi ved, at den tidligere form for midlertidig aktivitet har haft nogle stærke og forholdsvist lukkede fællesskaber, derudover har man fra planlægningen et ønske om, at samle mennesker der skaber og er samlet af kreative aktiviteter på Refshaleøen. I forhold til et forbrugerperspektiv kan man også anskue de midlertidige aktiviteter ud fra Baumanns optik om 'cloakroom communities', hvor at de ovenstående festivaler, Move Copenhagen og Copenhell, kan være eksempler på dette i kraft af, at det er korte arrangementer, hvor man møder op, dyrker noget i fællesskab og så tager hjem bagefter. Men hvor det sociale stadigvæk er mere rodfæstet i en fælles interesse, som Refshaleøen giver mulighed for kortvarigt at dyrke.

En ny typologi?

Vi vil gerne noget andet end bare boliger, vi vil gerne rykke til samfundet - Frederik

I forlængelse af aktiviteternes bidrag til stedsskabelsesprocesser vil det være relevant at vende tilbage til CPH Village, da de også er med til at medkonstruere en stedsforståelse og stedsskabelse, selv om at containerlandsbyen ikke er etableret endnu. Som jeg kort har været omkring, så anser CPH Village containerlandsbyerne som noget større end bare et boligtilbud. Dette kommer til udtryk ved ønsket om at skubbe til samfundet i en generelt mere 'positiv' retning ifølge Frederik, som siger:

Jeg tror bare godt at man kan fremme positive værdier, som sådan er ubestridelige på en eller anden måde. At det er fedt at folk føler magt til selv at handle i tilværelsen, hvad de så end vil, men det er fedt at skubbe til verdenen under alle omstændigheder i en eller anden retning ikke og sådan nogle værdier vil vi rigtig gerne fremme (Frederik:20)

CPH Village ønsker at skabe en ny måde at leve på, som også afspejler sig i den måde, de ønsker at påvirke samfundsstrukturene på. Stedsskabelse er en af de strukturer, som de ønsker at skubbe til, og noget man ønsker at skubbe til både nedefra, men også oppefra. Dette skrev jeg kort om tidligere, at man i CPH Village ønsker at finde en balance mellem det kontrollerede og det ukontrollerede i planlægningen, men også i selve levestilen i deres landsbyer. Man søger i skabelsen af fællesskabet et ønske om en flydende overgang og balance, ligesom man ønsker at påvirke byplanlægningen. For eksempel er der ønsket om at ansætte en 'community manager', men hele idéen om at ting skal være fleksible, mobile og cirkulære, viser ønsket om at skabe en anderledes, men kontrolleret levemåde. Det er også noget, der går igen i deres brug af sociale medier, hvor man ser opslag, der for det første er koncentreret om en udvikling i deres virksomhed fra den første prototype, og til deres fremvisning af denne, men også en senere introduktion til en større steds – og virksomhedsidentitet. Et eksempel på dette kan ses på billedet nedenunder, som er et udklip af et opslag fra virksomhedens Instagram profil. I den tilhørende tekst til opslaget skriver man "*Saturday nights invite to orchestrated chaos around the village*", og denne 'orkestrerede kaos' er meget godt rammende i forhold til CPH Villages virksomhedsfilosofi. Måden at leve på og det orkestrerede kaos, som man ønsker at skabe, er i det hele taget interessant, fordi containerbolig ikke altid har været det, man har aspireret efter, men mere været set som en nødløsning. CPH Village er dog baseret på at løse et samfundsproblem, men som det allerede er fremgået i analysen, så har det også været mere end blot dette.

cph_village

Følger

cph_village Saturday nights invite to orchestrated chaos around the village.

Photo: @cphdistortion

#cphvillage #design #danishdesign
#sharedvalue #sustainability #upcycling
#circular #circulareconomy #architecture
#refshaleøen #copenhagen #greentransition
@vandkunsten @velux_danmark
@cphdistortion

38 Synes godt om

4. FEBRUAR

Billede 2 – Opslag på CPH Village Instagram.

Der har både været en international bølge i forhold modulært byggeri og containerboliger, hvor jeg i afsnittet "Den Københavnske Case" for eksempel introducerede Keetwonen. Men også i Danmark har CPH Village og Urban Rigger formået at skabe en opmærksomhed omkring containerboliger som en mulig løsning på et samfundsproblem. Man har tidligere forsøgt at få containerboliger ind som en løsning på boligmangel, men uden at det er lykkedes. Der er nogle steder rundt om i landet, for eksempel i Aarhus, hvor studerende bor midlertidigt, men det er i pavillons byggeri og er derfor forskelligt fra de containere der fokuseres på i undersøgelsen (Startup Housing hjemmeside). Med CPH Village og Urban Riggers indtrædelse på denne scene er holdningen dog ændret og benyttelsen af arkitektstuer, som Vandkunsten og BIG, har sat en blåstempling for kvaliteten. Tidligere har hovedproblematikken været, at man ikke har anset det som noget, studerende skal bo i, fordi kvaliteten har været for lav. At arkitekturen spiller en ny og mere dominerende rolle i oplevelsesøkonomien har også den effekt, at vi som mennesker er mere åbne og eksperimenterende overfor nye måder at bo og leve på. I interviewet med Frederik var jeg interesseret i, hvordan det at leve i en container hos CPH Village adskiller sig fra det resterende boligmarked, og til dette svarede Frederik:

Jeg tror, at vores mere er en samlet pakke, og vi vil gerne tilbyde noget rum, som er smukt. En af vores kerneværdier er også, at design og skønhed skal fremmes, fordi vi tror på, at det leder til en bedre hverdag og et gladere liv, hvis der er smukt omkring en. (...) Det betyder ikke, at det skal være dyre ting nødvendigvis, men det betyder, at det bliver prioriteret. Der er blomster i fællesbedet, og vi gør os umage med at vælge materialerne i boligerne. Det er anderledes, det er anderledes, at vi tilbyder hele den her fællesskabsdel, det ligger os rigtig meget på sinde. Det ser man slet ikke hos nogle andre.

Og så også det, at vi inkorporerer hele det digitale, måden at bo på - så der vil jeg sige, at hvor de andre lidt mere er boliger, så er vores måske mere en måde at leve på i det hele taget. (Frederik:18)

At bo i en containerbolig hos CPH Village inkluderer altså flere elementer end blot at bo. CPH Village tilbyder nemlig en 'måde at leve på'. Hvad det betyder er, at CPH Village involverer sig i beboernes hverdag og har tilbud som beror på fællesskab i form af fritidsaktiviteter, arrangementer og events, kvalitetsdesign og digitale løsninger ift. indkøbsmuligheder. Derudover virker det til, at man forsøger og formidle naturbevidste elementer i beboernes bevidsthed ved blandt andet at implementere fællesbede. Ifølge Frederik har man til hensigt at facilitere disse muligheder med hjælp i begyndelsen af en eventuel studie landsby, men efterhånden som beboerne bliver integreret i området, er formålet, at det skal være selvkørende. Til at igangsætte fællesskabsprocessen har CPH Village planlagt at ansætte Community Managers i containerlandsbyerne, som er en slags sociale viceværter, der skal stå for at lave arrangementer og i det hele taget sætte gang i idéen om fællesskab.

Det er i forhold til at skabe fællesskab, så vil vi rigtig gerne sørge for, at der sker noget, fordi man kan sige, hvis vi ansætter en person, som skal stå for, at der er et rigt socialt liv i vores byer. Så der kommer til at være et kæmpe fælleshus, som vi også prioriterer i budgettet. Det skal bruges til arrangementer, og det skal bruges af beboerne til at lave ting og til at opleve ting og til at mødes og skabe ting, og det skal den her person, som vi ansætter, så facilitere. Udover det skal personen repræsentere os overfor beboerne. Stillingen hedder en Community Manager, som vi stille og roligt skal i gang med at lave en ansættelsesproces omkring. Men vi har en målsætning om, at der skal foregå tre ting om ugen. F.eks. skal der være en koncert, og der skal være et foredrag, og der skal være en, hvad ved jeg, en oplæsning, der skal være en fællesmiddag, der skal være alle mulige ting, som man kan forestille sig. Det skal så dels, selvfølgelig, være initieret i starten af den her Community Manager, som vi håber, i ret høj grad, at beboerne vil overtage eller hvert fald chippe ind omkring og foreslå. Vi kunne rigtig godt tænke os, at der bliver skabt rigtig mange frivillige fællesskaber, som f.eks. en knallertklub eller et fodboldhold eller hvad ved jeg. Nogle, der godt kan lide at lave havjagt. Vi kunne rigtig godt tænke os at indgyde til at beboerne knytter fællesskaber på kryds og tværs, og dermed også laver arrangementer for alle sammen eller for nogen. Så det ligger os ret meget på sinde, at der skal ske noget, og det er jo så i sidste ende også til gavn for grundejerne, som lejer ud til os, at der sker spændende ting, fordi det tiltrækker liv, og der kommer folk udefra, og det bliver en attraktion, og det gør at hans grund eller hendes grund i sidste ende

også bliver flere penge værd, og det er jo ligesom den alliance, vi har med grundejerne.

(Frederik:24-25)

Som det fremgår i citatet og som også bliver bemærket af flere af mine informanter, så er containerlandsbyen noget, som er tilpasset én målgruppe, og som ikke nødvendigvis vil fungere i andre miljøer. Derudover er projektet også tilknyttet ét bestemt sted, nemlig det midlertidige sted. Eksistensgrundlaget for virksomheden og denne type af mobile boliger er derfor muliggjort af midlertidig anvendelse og transitionsområder. I forhold til ovenstående citat har containerboligen og midlertidig anvendelse en harmonisk relation og sameksistens, hvilket er en konsekvens af oplevelsesøkonomien, som har fået større og større betydning for sted og måden, vi lever på. Det er dog betinget af den etablerede midlertidige anvendelse, at man kan snakke om en harmonisk relation. Som jeg tidligere har introduceret i opgaven, er arkitekturen og stedet i stor grad blevet infiltreret af oplevelsesøkonomien, hvor jeg anvender Klingmanns perspektiv på dette. Den mobile bolig og midlertidighedsbegrebet er ingen undtagelse her. Som Klingmann nævner, er det nemlig ikke længere nok at erhverve sig identitet ved tilegnelsen af tøj og andre symbolske objekter. I orienteringen mellem sig selv og andre, som virksomhed og individ, anvendes strategiske processer, hvilket ses i Refshaleøens og CPH Villages ageren. I fortællingen om skabelsen af virksomheden fortæller Frederik, hvordan man har indskrænket sig. Hvor man tidligere har været involveret med containere i form af madmarkeder og sommerhuse til at have fundet sit segment i studerende. En af årsagerne til at mobile boliger, midlertidig anvendelse og studerende synes at passe godt sammen, kommer Jørgen ind på. Han er forholdsvist forbeholden overfor de midlertidige boligprojekter, men fortæller, at studerende måske er målgruppen, hvor at det kan tillade sig. Han siger følgende:

Altså studerende er jo også mobile - studerende er jo også midlertidige. Du er jo studerende, det er en midlertidig situation i dit liv ikke. Du skal videre og derfor er studerende selvfølgelig et eksempel på nogen, som hvis det ligger på de rigtige steder, så kunne det godt være attraktivt nok, så gør det ikke noget, at det har midlertidig karakter, for de er selv eller i er selv i en midlertidig fase i jeres liv, så det er jo fint nok. Men jeg vil stadigvæk fastholde hele den økonomiske side af sagen, og jeg tror slet ikke på filosofien, om at så har de jo stået der i 10 år, så bliver de taget ned, og så bliver de kørt et andet sted hen og sat op. (Jørgen:30)

Midlertidig anvendelse, mobile boliger og studerende deler nogle af de samme kvaliteter, og derfor muliggøres det at bo i mobile boliger og på midlertidige steder. Midlertidighed muliggør at benytte steder, som endnu ikke er i brug, men som skal tages i brug senere, og derfor kan man i samråd med grundejerne benytte disse steder, og man får dem dermed til billig pris, når man giver noget retur af

kulturel og social værdi. Mobile boliger i form af containere skaber mulighed for, at 'stedet' kan flyttes uden at efterlade et fysisk aftryk på stedet, men giver derimod mulighed for at skabe innovative tiltag og forbedret infrastruktur, som senere kan komme til nytte, når at de endelig planer for området skal føres ud i livet. Studerende passer derfor ind i ligningen, til dels fordi at de både er mobile og midlertidige, som Jørgen påpeger, men også fordi at de skaber liv i et område.

Opsamling

I det ovenstående har jeg skitseret den midlertidige anvendelse på Refshaleøen, hvor jeg har vist, at den er gået fra en bottom-up tilgang til en top-down styring, som er sket på baggrund af en vareliggørelse af redskabet. Derefter har jeg gennem nogle aktiviteter på Refshaleøen vist, at der ligger et forretnings – og underholdningsperspektiv i aktiviteterne. Til sidst introducerede jeg gennem CPH Village ønske om en ny typologi, en reevaluering af midlertidig anvendelse.

Overordnet mener jeg, at man kan sige, at midlertidig anvendelse på Refshaleøen har en katalysator effekt, ligesom arkitekturen har i oplevelsesøkonomien. Det funktionelle er ikke længere nok, og de områder vi befinder os i skal helst aktivere nogen af sanserne – hvis ikke alle. Dette er et resultat af oplevelsesøkonomien, men også vareliggørelsen har en betydning for dette. Samtidig er det ikke uvæsentligt, at CPH Village i deres udseende forsøger at fortælle en historie, ligesom de andre midlertidige aktiviteter på Refshaleøen. I det ovenstående har jeg vist, at de midlertidige aktiviteter er medkonstituerende i fortællingen om Refshaleøen som sted, hvilket fortælles i mange versioner i forhold til aktiviteterne og virksomhedernes identitet, men også i referencer tilbage til Refshaleøens tid som industriel ø. Dette vil jeg diskutere i næste afsnit, hvor jeg vil elaborere på Refshaleøens brug af midlertidig anvendelse.

Diskussion

Nedenstående afsnit har til formål at elaborere på den ibrugtagelse af midlertidig anvendelse, som finder sted på Refshaleøen. CPH Villages ønske om at kombinere det uplanlagte med det planlagte, det spontane og det kontrollerede, vil indgå som en væsentlig reference til den overordnede strategi hos Refshaleøens Ejendomsselskab, da virksomheden besidder mange af de egenskaber og kvaliteter, som en nyere form for midlertidig anvendelse hidkaldes. Det er i løbet af analysen vist, hvordan CPH Village og Refshaleøen ønsker at vride sig fri fra den gængse planlægning, hvilket manifesterer sig i ønsket om at skabe en ny typologi. Dette er interessant ikke mindst for området, men også for de aktiviteter og virksomheder der har bopæl på øen. I det nedenstående vil jeg undersøge dette.

Indtil videre har jeg fundet ud af, at midlertidig anvendelse i København i høj grad er tilstede i byens udviklingsområder og specielt på Refshaleøen. Rundt omkring i byen finder man midlertidig anvendelses betydning for bestemte områder og genintegrering af gamle industriområder som Papirøen, Nordhavn og Refshaleøen. Men specielt på Refshaleøen arbejder man aktivt med midlertidig anvendelse, hvilket også kan ses på forskelligheden af aktiviteten. Hos Nordhavn og By & Havn er brugen af midlertidighed mere rettet mod en testende form, hvor man for eksempel etablerer en midlertidig kajakklub, for at se om sådanne aktiviteter er tiltrækkende for nutidige beboere og kommende beboere. Hos Refshaleøen derimod søger man at danne et helhedsbillede af et ungt område gennem en fortælling af mange forskellige aktører, der alle har en indflydelse på skabelsen af området. Hvad enten det er COPENHELL, som med sin heavy-metal musik bringer minderne tilbage til det gamle industriområdes dyder med hårdt arbejde og smedning af jern, La Banchina, den lille restaurant som har fået plads på Refshaleøens gamle hovedvagtbygning, hvor folk strømmer til fra alle egne af byen, eller om det er CPH Village, som ønsker at skabe en mere permanent form for liv ved at huse studerende i container boliger i enklaver af 250 boliger og med en virksomhedsfilosofi, der bunder i den cirkulære tankegang, så har Refshaleøen åbne arme for den midlertidige anvendelse. Til gengæld får Refshaleøen omtale, upcycling af gamle industribygninger, forbedret infrastruktur og en ny identitet. For alle de involverede parter virker det som, at den midlertidige aktivitet er gavnlig. Man har dog fra Refshaleøens et krav og aftale om, at når den endelige planlægning kommer til området, så skal alle aktiviteter i princippet kunne lukkes ned. Men indtil videre er strategien, at området skal indeholde en bred vifte af midlertidige aktiviteter, der henvender sig til et mangfoldigt og bredt publikum.

Med det in mente vil jeg vende tilbage til CPH Village og ønsket om at skabe en ny form for byudvikling, for ifølge ovenstående analyse så er ønsket om en 'orkestreret kaos' planlægning et instrument, som for det første stemmer godt overens med midlertidig anvendelse som begreb, men også i forhold til min

informanters udsagn, så giver midlertidigheden mulighed for at prøve ting af og eksperimentere under kontrolleret forhold. Jeg har allerede gennemgået de omstændigheder, som har ført den midlertidige anvendelse til dette stadie, hvor der er en længere tidshorisont og større indflydelse på rum, men jeg vil kort opridsede dem her i form af en diskussion mellem rapporten *Mulighed for Midlertidig Anvendelse*, og de forskningsrapporter som jeg har inddraget i teori afsnittet om midlertidig anvendelse. I rapporten drager man nemlig inspiration af den erfaring, man har haft med midlertidig anvendelse i Tyskland. Stadigvæk er der forskelle på formen af den midlertidige anvendelse, hvor den tyske lovgivning på planlægningsområdet fodrer andre muligheder for midlertidig anvendelse. I den danske rapport "Mulighed for midlertidig anvendelse" opstiller man forskellene som en årsag til, at midlertidig anvendelse også bliver behandlet på forskellige måder de to lande imellem. Begge steder har man dog oplevet en formalisering og politisk integrering af begrebet, som fremgår af Colombs tidskriftsartikel og i Danmark gennem den ovennævnte rapport. Ligesom i Tyskland har midlertidig anvendelse oplevet en vareliggørelse i Danmark og specielt på Refshaleøen. Den bliver oplevet som et led i et forretningsperspektiv for øen, hvor man ved branding af stedet og gennem de midlertidige aktiviteter ønsker at gøre opmærksom på øens særlige karakteristika, både gennem gamle fortællinger og nye fortællinger. De gamle fortællinger omhandler industrien, og de nye fortællinger omhandler oplevelsesøkonomien og dens sammensurium af aktiviteter og kulturelle tilbud. Vareliggørelsen af den midlertidige anvendelse har en stor påvirkning på stedsskabelsen af Refshaleøen, hvilket bedst kan beskrives ved at inddrage Klingmanns beskrivelse af arkitektur som et produkt. Klingmann har i en tidskriftsartikel ved navn *Architecture as Product* (1998) beskrevet, hvordan Disney har brugt arkitektur som fortællinger, der har til formål at spille på gæsternes sanser og intellekt. De midlertidige anvendelser på Refshaleøen får den samme funktion som arkitekturen i Disneys forlystelsesparker, hvilket jeg også er kommet ind på i forbindelse med *experiential marketing*. Men Disney eksemplet er interessant, fordi, som Klingmann skriver "*Conventional and experimental at once, searching the authentic in the inauthentic and vice versa, Disney's architecture curiously enough succeeded to combine a nostalgia for the past and a enthusiasm for the future*" (Klingmann 1998:23). I forhold til mine informanters udsagn og den midlertidige anvendelses funktion på Refshaleøen, så vil jeg argumentere for, at midlertidig anvendelse har haft den samme betydning for stedet på Refshaleøen, som arkitekturen har haft for Disneys forlystelsesparker.

Vareliggørelsen er én ting i stedsskabelsen på Refshaleøen, slutdatoen for midlertidig anvendelse er en anden, som også har en stor betydning for stedet. I interviewet med Claus nævnte han, at der ikke var nedskrevet nogle plan om, at der skulle foregå en byudvikling på Refshaleøen om 10-15 år, selvom det er noget alle regner med, så lagde han vægt på dette. B&W's industri på Refshaleøen lukkede i 1996, og siden år 2003 har midlertidig anvendelse i en formaliseret form været anvendt. Med åbningen af

Halvandet og med endnu en 10-15 års udsigt til en potentiel byudvikling, så har den midlertidige anvendelse endnu lang tid tilbage på Refshaleøen. Eftersom midlertidig anvendelse indtil en kommende byplanlægning opfattes som et permanent indslag i lokalplanerne for Refshaleøen, så er det interessant at forestille sig, men svært at spå om, hvordan Refshaleøen ser ud om 10-15 år. I forhold til hvordan Baumans og Floridas syn på 'succesfuldt' udvikling er, virker det til, at den nuværende stedsskabelse af Refshaleøen opfylder kriterierne for dette. Først og fremmest at det er det løse fællesskab, som Refshaleøen tiltrækker, det er de kreative aktører og de kreative aktiviteter, som dominerer stedet, men samtidig med at de tiltrækker flere af samme type, så besidder Refshaleøens Ejendomsselskab den magt, at man hurtigt kan lukke ned for aktiviteterne og aktørerne. Det kan ifølge Bauman være en nyttig taktik, da vindere og det succesfulde i det flydende samfund er karakteriseret ved høj mobilitet og frihedsgrad. Virksomhederne er selvfølgelig selv tilpasset dette og kan derfor selv rykke videre til det næste transitionsområde eller fortsætte sin aktivitet et andet sted.

Jeg vil nu på baggrund af ovenstående fortsætte til undersøgelsens konklusion, hvor at der konkluderes på Refshaleøens strategi i forhold til midlertidig anvendelse og hvordan dette influerer stedsskabelsen på området.

Konklusion

Formålet med undersøgelsen har været at undersøge, hvordan midlertidig anvendelse som et redskab i stedsskabelse har en påvirkning på Refshaleøen som område. Jeg har igennem interviews med aktører i det københavnske byplanlægningsfelt forsøgt at vise, hvilken rolle midlertidig anvendelse har, og hvordan den er med til at ændre landskab og idéen om byudvikling. Gennem en undersøgelse med Refshaleøen som case, har jeg belyst dette i vekselvirkningen mellem informanternes udsagn og den inddragne teori. På baggrund af undersøgelsen konkluderer jeg, at den midlertidige anvendelse har en vigtig rolle i formningen af det nuværende sted på Refshaleøen. Hvordan midlertidig anvendelse bliver brugt, og hvad det betyder for stedsskabelsen uddybes i det nedenstående.

Jeg har i løbet af undersøgelsen stødt ind i undringen om, hvorvidt den midlertidig anvendelse som findes på Refshaleøen overhovedet kan eller skal indgå under redskabet midlertidig anvendelse. I operationaliseringen af midlertidig anvendelse har man set fra rapporten *Muligheder for Midlertidig Anvendelse*, at man allerede har opereret med forskellige tidsdimensioner. Jeg ønsker at påpege på baggrund af mine informanternes udsagn og det teoretiske perspektiv, at vareliggørelsen og formaliseringen af midlertidig anvendelse betyder, at man må omdefinere begrebet. Jeg ønsker derfor at præsentere en tentativ begrebsliggørelse af en anden form for planlægning, der foregår på Refshaleøen, som jeg bygger på CPH Villages tanker og Refshaleøens planlægning. Dette planlægningselement kalder jeg for *orkestreret kaos*, som først og fremmest bunder i, at Refshaleøen ønsker at invitere mange kreative og eksperimenterende aktører indenfor på øen. Man kan lidt metaforisk sige, at Refshaleøen Ejendomsselskab agerer som dirigent på området, mens at orkesteret udgøres af sammensuriummet af aktiviteter, der samlet har en synergieffekt på Refshaleøens fortælling og identitet.

Selvom jeg argumenterer for, at midlertidig anvendelse må omdefineres, så er den orkestrerede kaos naturligvis primært bestående af midlertidige anvendelse. Men min trang til at omdefinere det, handler primært om vareliggørelsen af midlertidig anvendelse, som har betydet en udskiftning af aktører, hvilket også har betydet, at nye fællesskabsformer udspringer. Større økonomiske investeringer, som betyder, at der er nødvendighed for mere kontrol og planlægning, og så har en forlænget tidshorisont også en stor betydning for formatet, der gør, at anvendelsen bliver mere risikofyldt og omfattende i forhold til dets aftryk på området. Dette nye format har altså en stor påvirkning på både det sociale og fysiske landskab, hvilket betyder, at Refshaleøen fremstår mere åbent og inkluderende.

Afsluttende kan man sige, at det orkestrerede kaos på Refshaleøen åbner de gamle industriporte op til byens nye kulturelle og kreative forlystelsespark, hvor man inviterer de kreative aktører og brugere

indenfor. Med Refshaleøens Ejendomsselskab som dirigent udgør sammensuriummet af aktiviteter og virksomheder alle vigtige komponenter i orkesteret, hvor man gennem symfonien ønsker at skabe en nostalgi for fortiden og optimisme for fremtiden. Alt imens valfarter de urbane byboere til området for at fange den næste optræden.

Perspektivering

I og med at steder ændrer sig, så ændrer vores interaktion med det fysiske miljø sig også. Eller det vil i hvert fald være udgangspunktet for min perspektivering, hvor jeg vil sætte fokus på det levede sted. Jeg kunne have undersøgt dette i en anden case med midlertidige og mobile boliger, men eftersom jeg valgte at fokusere på planlægningselementet i midlertidig anvendelse, så har det også betydet, at det levede liv ikke har været så meget i fokus. Med udgangspunkt i Michel de Certeau kan det siges, at jeg i undersøgelsen har haft et fokus på det planlagte sted fremfor det levede sted.

I undersøgelsen har det været de tilsigtede fællesskaber, ambitioner og idéer i forhold til midlertidig anvendelses påvirkning på et område som stedsskabelsesinstrument. Ud fra de Certeaus terminologi, har jeg anskuet midlertidig anvendelse ud fra et panorama perspektiv, hvilket han beskriver i analogien i rejsen opad World Trade Center, hvor man gradvist bliver mere 'spectator' end 'ordinary practitioner'. Der er nemlig her en forskel mellem planlæggerens og fodgængerens perspektiv på byen, hvilket synliggøres i hans modstilling mellem strategi og taktik (de Certeau 1984:91-93). Jeg har cirkuleret rundt om det strategiske rum, og derfor har taktikken, som tilhører fodgængerens og det rent praktiske brug af sted, ikke været inkluderet i undersøgelsen. Jeg har i den midlertidige anvendelse påvist en planlægningsstrategi, som har en påvirkning på stedskabelsen og stedet. CPH Village har været med til at eksemplificere denne udvikling, som en virksomhed der har en andel i transformationen af midlertidig anvendelse. Med udgangspunkt i fodgængerens perspektiv og den taktiske praksis i byrummet kunne det være interessant at undersøge, hvordan den mobile bolig og den mobile by er med til at skabe denne nye måde at leve på. Eller man kunne stille spørgsmål om, hvorvidt det blot er en tilbagevenden til en gammel måde at leve på i en ny udgave.

Med moderne teknologi og globale udfordringer fremkaldes mange alternative og innovative løsninger, på måden vi lever og bor på. Eksempler fra denne undersøgelse er Jane Ostermanns projekt 'Kolonien' og CPH Villages studielandsby. Dette er begge forskellige bud på modulære og mobile boliger, men der er også mange flere end blot de to. For eksempel kunstnerkollektivet N55 der får

Billede 3 – Kunstnerkollektivet N55's bud på et gående hjem. (Udklip fra N55's hjemmeside)

nogle år siden lavede en bolig, der kan gå. Denne bolig er interessant nok inspireret af det romadiske nomadefolks traditionelle hestevogne, hvor de med moderne teknologi har formået at genskabe disse i et nyt format (N55's hjemmeside).

Projekter som ovenstående er ligesom den midlertidige anvendelse med til at sætte spørgsmålstejn ved de faste former og ændrer ved måden, vi interagerer med det fysiske miljø på. Antropologen Tim Ingold har i sine tekster om menneskets relation med det omgivende samfund og perceptionen af denne argumenteret for, at vi har afskåret os selv eller placeret os uafhængigt af naturen "*Faced with an ecological crisis whose roots lie in this disengagement, in the separation of human agency and social responsibility from the sphere of our direct involvement with the non-human environment, it surely behoves us to reverse this order of priority.*" (Ingold 2000:76)

Ingold er inspireret af den tyske fænomenolog Martin Heidegger, hvor han i forhold til at skildre relationen mellem fysisk og socialt miljø bruger begreberne 'building perspective' og 'dwelling perspective' (Ingold 2000). Årsagen til jeg inddrager Ingold er, at han argumenterer for, at vi alle er medforfattere af det fysiske miljø, samtidig med at det fysiske miljø også påvirker, hvordan vi bygger. Der foregår en gensidig vekselvirkning mellem det humane og ikke-humane, som kan opsummeres i dette citat "*the forms people build, whether in the imagination or on the ground, arise within the current of their involved activity, in the specific relational contexts of their practical engagement with their surroundings.*" (Ingold 2000:186). Ingold mener, at vi i den vestlige verden har adskilt og skabt dikotomier mellem biologi og kultur, som har isoleret os fra naturens verden. Derfor må vi opbryde disse dikotomier mellem objekt og subjekt, biologi og kultur og det materielle og det ideelle, for at forstå hvordan vi bygger og hvad vi bygger (Ingold 2000:191). Ingolds perspektiv vil være interessant, i forhold til det der syntes at være en tilbagevenden til vernakulær arkitektur, som har sit udgangspunkt i gamle traditioner og en tættere tilknytning til naturen. Eller som Bjarke Ingels har sagt i en Q&A "*What we've been interested in is in a way not to return to the vernacular, but what you can call 'Vernacular 2.0 (...)* Rather than 'Architecture without Architects', it actually allows us to do 'Engineering without Engines'" (Dezeen). Med inspiration fra softwareteknologien arbejdes der generelt hos BIG med opgraderinger. Samme tendens ses også i projekterne fra min undersøgelse og i N55's Walking Home, hvor boligerne hele tiden kan tilpasses de behov, man har. Derudover kan denne udvikling i lyset af Bauman, måske forklares ved, at vi som mennesker må tilpasse os den omgivende verden, som ifølge ham, bliver mere uforudsigelig. Det gælder om at være så mobil og fri som muligt, og ovenstående projekter kan derfor ses som en higen efter dette, hvor vi hele tiden kan tilpasse vores behov ved justeringer.

Disse tendenser kunne være interessante at undersøge, og når den første CPH Village studielandsby bliver etableret i den nært kommende fremtid, kunne man passende starte der.

Abstract

At The Symphony on Refshaleøen – A Case Study of Temporary Use on Refshaleøen

This thesis seeks to examine temporary use as a planning instrument that has adopted marketing and branding ideas to maximize a place narrative and identity. By letting temporary use occupy the temporary landscapes and spaces that is going through transitions periods, places are now being told-by and viewed differently across a wide range of creative actors, start-ups and enterprises.

Since the first movements of temporary use in Berlin a lot of changes have occurred in the concept. In the beginning, it was dominated by grassroots movements and sub-cultural groups. The activities mainly pointed towards the club scene and possessed political statements, but also activities such as 'urban gardening' and beach bars inhabited temporary use. As a tool, temporary use, gained more and more recognition and eventually temporary use got integrated into formal urban planning. Creative actors and so-called urban pioneers operated within temporary use, and therefore it became a tool that were oriented towards the creation of the 'creative' city. Soon other cities than Berlin acknowledged the potential of temporary use because of the positive elements that became attached with it. Temporary use is usually connected with planning elements such as upcycling, sustainability and inclusive community driven-processes.

Users of temporary use and landowners often gain benefits because it creates cheap and sustainable opportunities in the transition period between former industrial use and the forthcoming creative sector and residential area. I have sought to ensemble some of these actors and through six interviews with architects, city planners, landowners and innovators, I have shown how temporary use as a tool in placemaking alters the structure and landscape of our cities, if not permanent then at least temporary.

The conclusion of the study elaborates on the concepts of temporary use because it has been transformed into a more political and top-down approach. Although, in some cases, it still tries to incorporate the original users in the activities, temporary use has been commodified and commercialized. I observe this development through the temporary use on Refshaleøen, which is a former industrial harbour area in Copenhagen. The temporary activities have become larger in scale on Refshaleøen, because larger investments are made. Furthermore, the planning act has been revisited, so temporary use is now allowed to exist for ten years. This has opened for a more established temporary use, which I examine by interviews with the above-mentioned actors. But especially CPH Village, which is a student housing project, demonstrate the established temporary use. The project has not been integrated into the area yet, but the values they possess is still visible and through the interviews with

one of the owners of CPH Village I create the concept 'orchestrated chaos', which I argue can be transferred to and define Refshaleøens planning strategy.

With the concept of orchestrated chaos, I want to show that the placemaking and planning that is carried out by Refshaleøens Property Company, is based on more loose and inclusive communities than the ones that existed in the 'original' forms of temporary use. Temporary use in the case of Refshaleøen has created a place of entertainment and recreative activities. With the many different activities and corporations that inhabit, Refshaleøen can be viewed as an amusement park for the urban dweller. Through the narratives of these actors, Refshaleøen creates a nostalgia for the past and enthusiasm for the future, even though in the case of Refshaleøen the future is unknown and uncertain.

Litteraturliste:

Antoft, Rasmus & Heidi H. Salomonsen 2012: "Casestudier af organisationer som dynamisk proces", i Jacobsen, Michael H. et al. (red.): Kvalitative udfordringer. København: Hans Reitzels Forlag

Colomb, C. 2012: PUSHING THE URBAN FRONTIER: TEMPORARY USES OF SPACE, CITY MARKETING, AND THE CREATIVE CITY DISCOURSE IN 2000s BERLIN. *Journal of Urban Affairs*, 34(2), 131-152.

Certeau, M. 1984: *The practice of everyday life*. Berkeley, Calif. London University of California Press.

Bauman, Z. 1996: Tourists and Vagabonds: Heroes and Victims of Postmodernity. *Political Science Series*, 30, 2-15.

Bauman, Z. 2000: *Liquid modernity*. Oxford: Polity Press.

Bauman, Z. 2007: *Consuming life*. Oxford: Polity press.

Florida, R. 2005: *Cities and the creative class* (Elektronisk udgave ed.). New York: Routledge.

Frisk, R., Louile, J. & Jeanette Frisk 2014: Temporary use 2.0, a tool for planning and developing the new urban context. I UHPH: *Landscapes and Ecologies of Urban and Planning History : Proceedings of the 12th Australasian Urban History Planning History Conference, Australasian Urban History / Planning History Group and Victoria University of Wellington*, Wellington, New Zealand, 179-193.

Ingold, T. (2011). *The Perception of the Environment : Essays on Livelihood, Dwelling and Skill*. London: Routledge.

Klingmann, A. 1998: Architecture as Product. *Diados*, 69/70, 22-31

Klingmann, A. 2007: *Brandscapes : Architecture in the Experience Economy*. Cambridge, Mass: MIT.

Kvale, S., & Brinkmann, Svend. (2008). *InterViews : Learning the craft of qualitative research interviewing* (2.nd ed.). Los Angeles, Calif: Sage Publications.

Macht, W., & Uittenbroek, C. 2009: Sustainable Containers: Cost-Effective Student Housing. *Quarterly & Urban Development Journal*, 53-60

Marling, G., & Kiib, Hans 2015: *Catalyst architecture: Rio de Janeiro, New York, Tokyo, Copenhagen* (Art and Urbanism series). Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

Marling, G., Kiib, Hans, & Jensen, Ole B. (2009). *Experience City.DK*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

Madden, K. 2011: *Placemaking in Urban Design*. I: Tridib Banerjee & Anastasi Loukaitou-Sideris (Red.): *Companion to urban design* (Elektronisk udgave ed., Routledge companions). London: Routledge.

SUC Studio Urban Catalyst 2003: *Urban catalysts. Strategies for temporary uses – potential for development of urban residual areas in European metropolises. Final report*. Berlin: Studio Urban Catalyst.

Ziehl, M., & Oßwald, S. 2015: Practices in second hand spaces: Producing value from vacancy. *Ephemera*, 15(1), 263-277.

Zukin, S. 1988: *Loft living : Culture and capital in urban change*. London: Radius.

Yin, Robert K. 1994: *Case Study Research : Design and methods* (2 udgave.). Thousand Oaks, Calif. Los Angeles: Sage.

Lokalplaner og rapporter:

Københavns Kommune 2016: *Lokalplan for Carlsberg Byen*. København: Københavns Kommune

Københavns Kommune 2012: *Lokalplan for Nordhavn*. København: Københavns Kommune

Københavns Kommune 2015: *Lokalplan for Refshaleøen*. København: Københavns Kommune

Teknik – og Miljøforvaltningen 2009: *Metropol for mennesker*. København: Københavns Kommune

Teknik – og Miljøforvaltningen 2009: *Muligheder for Midlertidig Anvendelse*. København: Københavns Kommune

Hjemmesider:

Christiania: Historie. Adresse:

<http://webhotel.eamv.dk/eamv6364/christiania/information/historie.html>, lokaliseret d. 15-06-2017

COPENHELL: Om Copenhell. Adresse: <https://www.copenhell.dk/om-copenhell>, lokaliseret d. 20-07-2017

CPH Village: OUR MASTER PLAN. Adresse: <https://www.cphvillage.com/masterplan>, lokaliseret d. 13-03-2017

N55: Manual for WALKING HOUSE. Adresse:

<http://www.n55.dk/MANUALS/WALKINGHOUSE/walkinghouse.html>, lokaliseret d. 20-06-2017

Urban Catalyst Studio: Adresse: <http://www.urbancatalyst-studio.de/en/news.html>, lokaliseret d. 23-04-2017

Winston, Anna 2015 : "BIG wants to create new styles of vernacular architecture, says Bjarke Ingels". *Dezeer Magazine*. D. 26 maj 2015, Adresse: <https://www.dezeen.com/2015/05/26/bjarke-ingels-in-our-time-lecture-metropolitan-museum-new-york-new-vernacular-architecture/>, lokaliseret d. 28-07-2017

Startup Housing: Startup Housing. Adresse: <http://www.studenterhusaarhus.dk/projects/startup-housing>, lokaliseret 27-03-2017

Billeder:

CPH_Village: Instagram

N55: WALKING HOUSE. Adresse: <http://www.n55.dk/MANUALS/WALKINGHOUSE>